

41623

Am.

Am.

Am.

Am.

Am.

Am.

Am.

Am.

Am.

SIMONIS
STAROVOLSCI
POLONIA,
*nunc denuo recognita
et aucta.*

DANTISCI,
Samguibus Georgii Fürsteri, S. R. M. Bibliopole.
MDCLII.
Cum Privilegio S. R. M.

623

Dł. K 233/63

Wykowski

<http://rcin.org.pl>

3

ILLVSTRISSIMO
DOMINO,

Dn. ACHATIO DE
PRZYLEK PRZY-
LECRI CASTEL-
LANO OSWIECI-
MENSIS IN PIOTR-
KOWICE ET
ZEMBRICE, Domi-
no & Hæredi, Domi-
no ac Patrono Observan-
dissimo.

POLONIÆ faciem a
nemine magis expressam gra-
phicè, quam a Simone Staro-
volscio, constans invaluit jam
peritiorum, quotquot sunt, sen-
tentia. Quum igitur inde sit fa-
ctum, ut expetatur ejus viri li-
bellus hic indies magis, tum a pa-
triæ civibus, tum præterea pas-
sim

*sim ab exteris ; meum est , arbi-
 tror , ut alias gratificari semper
 omnibus pro virili, sic & exple-
 tum ire nunc isthac ipsorum de-
 sideria. Tu vero & Senator in-
 gens es ejusdem Regni amplissi-
 mi, & favore multiplice ac gra-
 tia me totum fecisti tuum. Cui-
 nam ergo, nisi tibi, offeram id o-
 pusculum, in observantiae debite
 gratiq; animi tesseram saltem ali-
 qua? Accipere, quicquid ejus est,
 sereno vultu, mihiq; porro patro-
 cinari, ne dedigneris, cernuus ob-
 secro. Sic aeternum tibi contra be-
 ne faxit Numen. Dabam Dan-
 tisci 7 Ianuarij 1652.*

Illustrissimæ Dn. Suxæ devo-
 tissimus cliens

GEORGIUS FORSTERUS,
 S.R.M. Bibliopola.

SIMONIS STARO-
VOLSCI

POLONIA,
Sive status

REGNI POLO-
NIÆ
descriptio.

OLONIA, anti-
quis Sarmatia Eu-
ropæa dicta, uti
nunc a sapientis-
simo Rege, Sigismundo III,
moderatur, octo in univer-
sum provincias sub uno sce-
ptro continet: moribus, le-
gibus,

gibus, lingua, ex parte differentes: vivendi vero genio, libertatis prærogativa, capeffendotumque in Repub. honorum aptitudine, omnes ex æquo pares, & juribus neceffitudinum inter fe invicem adstrictas. Hoc est, Poloniam utramque, Litvaniam, Ruffiam, Pruffiam, Masoviam, Samogitiam, Pomeraniam & Livoniam. De quibus fingulis, quamvis & figillatim & in communi, plurimi viri prudentes, tum noſtrates, tum extranei, ſcripferint; quia tamen aſſidua eſt harum ſub-lunarium rerum mutatio, & potentiffimorum quorumvis imperiorum fatalis quædam hæc

hæc conditio , ut singulis fere sæculis ac ætatibus accipiant novas inclinationes , aut incrementa : Ideo , qualem nunc patria nostra fortitur statum ; qualesve seruent sub coronam aggregati populi , mores & consuetudines inter se ; quas vires ; quas opes ; quod regimen ; quam religionem ; quos denique vicinos habeant , & quam potentes : hoc speciali libello perstricta , posteris tradere constitui , ut candidus lector , conservatam hætenus , prout à majoribus nostris accepimus , imo auctam, Sarmatiam nostram videns , nōri prudentiæ alicui humanæ (ut a. 1701. ut mox c. 1.

ni politici) aut potentia amplissimi Regni, hoc ascribat, sed divinæ prorsus benignitati, quæ veros sui cultores, quamvis in faucibus immanissimorum hostium positos, incolumes pro sua misericordia servat; & à primo gentis authore Lecho, in hodiernum, liberos atque florentes, nec ullius unquam jugo pressos, circumvicinis etiam populis, scæderum leges præscribere sinit.

SITVS POLONIÆ.

Regnum Poloniæ, cum adjacentibus sibi provincijs, extenditur in longum, à tricesimo octavo gradu, adu
quin-

quingagesimum quartum, ab occasu æstivo versus ortum hibernum, amplius quam per ducenta quadraginta milliaria Germanica. In latum verò à montibus Carpatiis, usque ad mare Balthicum seu Venedicum, per ducenta plus minus milliaria. Ab occasu cingitur Marchia Brandeburgensi, & Pomerania ulteriore. A septentrione mari Venedico & Sarmatico, cujus aduersa littora Gotthi atque Suedi tenent. Ab ortu Moscovia, & campestris Scytharum solitudinibus. A plaga demum Australi, Valachia, Ungaria, atque Silesia. Regio tota fere plana & aprica est,

A s nisi

nisi qua ad fines Ungariæ accedit, montana & sylvestris. Quo longius autem inde recedit, eo lenius declivis est, magisque culta, & meliore gleba. Nisi quod in meditullio minoris Poloniæ Calvus mons supereminet, in quo monasterium est S. Crucis nomine, lignoque, in quo Salvator noster pependit, celebre: reliqui colles fere in toto Regno sunt potius quam montes. Sylvestris sane fuit superioribus temporibus pleraque omnis Polonia, non modo Lituania: sed nunc ubique diligenter excolitur, frugum leguminumque ferax, & pratis abundans. Et quamvis
cœli

cœli intemperie nimium laborat, pomaria nihilominus non infrequentia & fructuosa passim habet: in quibus pirorum, malorum, prunorum, persicorum, cerasorum, & nucum bonitas & varietas certat cum Ungaricis & Italicis. Sunt & vitæ pluribus in locis, quarum uvæ esui quidem non insuaves sunt, præsertim si æstas & autumnus temperiem suam servant: sed vinum inde expressum acerbius, ubi defæcatum est. Neque negat solum Polonicum castaneas, mora, cotonia, ficus, amygdalas, crocum, arisam, pepones, melopepones, herbas & flores omnis generis, & alias hor-

hortenses Italiae delicias, palatinariumque lenocinia. Nec metalla fossiliaque desunt, ut suis locis dicetur, plumbi, ferri, æris, cupri, argenti & auri. Avium quoque & altilium, magnam habet copiam: itemque jumentorum omnis generis, & ferarum; cervorum videlicet, aprorum, urforum, luporum, sciurorum, dorcarum, leporum, onagrorum, bisontium, caprarum, urorum, pantherarum, mardurum, vulpium, rosomacorum, lutrium & castorum. Similiter piscium diversorum, quotquot nominari possunt: nam fluviiis, lacubus, piscinis atque

que stagnis supra modum
abundat. Inter fluvios ta-
men præcipui sunt Vistula,
Donajecius, Sanus, Vie-
per, Varta, Notessius, Du-
na, Nemenus, Nester, Pru-
tus, Bugus, Bohus, Pri-
petius, Narva, Drevan-
cia, Beresina, Boristhenes,
omnes fere navigabiles. Sed
sigillatim quamlibet provin-
ciam cum suis qualitatibus
videamus.

M A.

MAJOR POLONIA.

Tota in universum Polonia, extenditur in longum per nonaginta milliaria Germanica, incipiens à Marchia Brandenburgensi ab occidente, usque ad Vislocam fluvium; qui è Carpatiis montibus profluens, Rusiam à Polonia disternat, & quatuor à Resovia milliariis Sano illabitur. Latitudinem vero habet 50 mill. à prædictis montibus Carpatiis, usque ad oppidum Parcoviam, in confinibus Lituaniæ positum. Dividiturque in Majorem & Minorem.

Ma-

Major versus occasum est, tota fere plana & fluviis irrigua; nisi quod Cujaviæ nonnulla pars cliyosa est, collibusque molliter & ad fertilitatem commode distincta. Habet a meridie Silesiam, Marchiam ab occasu & Pomeraniam ulteriorem: Prussiæ partem & Masoviam a septentrione, a quibus Vistula determinatur: ab ortu vero Minorem Poloniam, variis, iisque ignotis terminis divisam, sed quos inter Pilcza fluvius præterlabitur. Tota autem hæc Majoris Poloniæ amplitudo, in octo satrapias dividitur: in Palatinatum videlicet Posnaniensem (cui & Wschouienſe
terri-

territorium adjungitur) Califfiensem , Lanciciensem , Brestensem , Junouladislauiensem (& hæ duæ satrapiaë vulgò Cujavia dicuntur) Siradiensem , Rauensem , & terram Vielunensem. Provinciae metropolis POSNANIA est , ad fluvium Vartam , longitudinis gradu 39 , latitud. 52 sita , à qua & districtus nomen habet , primumque sibi locum inter satrapias vendicat. Ubs quidem ipsa parva est , sed pulchra satis , & commerciis emporioque Germanorum exculta , suburbia amplissima habet : ubi & templum Cathedrale , cum Collegio Canoniorum , & aula Episcopi ,

pi, inter paludes situm est, vulgò Valisoviam dicunt, quæ instar oppidi locum munitioni aptissimum habet. Johannes Lubranscius, Episcopus loci, memoria omnium seculorum & laude vir dignissimus, publicum ibi Gymnasium, patrum memoria, erexit, Cracoviensisque Academiæ (quæ semper habitata est domicilium omnis sapientiæ, & in qua ipse quoque omni meliori doctrina perpolitus I. V. lauream promeruerat) Professoribus curandum reliquit. Quod deinceps Adamus Conarius, ejus suceffor, augustiori structura exornavit, Comes verò Rosrascyus majoribus sti-

B pcr-

pendiis auxit. Unde, quamvis Clerici SOC. JESU, in urbe ipsa habeant suum Collegium, in quo studiosam inventutem erudiunt, floret nihilominus in suburbano Lubranscianum Athenæum, certatim eo nobilitate concurrente, ob Mathematicas disciplinas, & Juris prælectiones. Florent & in Monasteriis studia Religiosorum; sed præcipuè apud Dominicanos sodales Theologia, magno auditorum concursu, viget: pietas æquè apud omnes. Septem inde milliaribus Gnesna distat, cujus Archiepiscopus Ecclesiæ Polonicæ Primas est, & Regni totius Primus Princeps: olimque

urbs

urbs ipsa Regni caput erat, quod nimitum a Lecho gentis authore primum erecta esset, & à regiæ avis omine auspicato nomen sortiretur. Nidus enim in Sclavonico, gnesdo, dicitur. cum autem ille in eo loco nidos aquilarum plurimos reperisset, urbem quam inibi condidit, à nidorum multitudine Gnesnum appellavit: pro insigni autem militari, aquilam albam assumpsit, quo etiamnum Regnum Poloniæ utitur. Archiepiscopus igitur Gnesnensis, à Concilio Lateranensi, in spiritualibus, vices summi Pontificis gerit, & Legatus Natus appellatur: in politicis autem, præcipuè

interregni tempore, Proregis authoritatem habet. Et prout Collegium illius ob excellentiam suæ Metropolitanæ Ecclesiæ, præter aliarum Cathedralium morem, Cancellarium cum dignitate habet, qui munimentorum & libertatis illorum (omnes enim nobiles esse debent, nec ad præbendas admittuntur, plebeiis orti parentibus, in ullo Capitulo Cathedrali, in tota fere Polonia, nisi certus Doctorum numerus, assignatus ex fundatione,) custos quodammodo est. Sic Archiepiscopus ipse, supra dignitatem & prærogativam aliorum Antistitum, aulicos, cubicularios pueros, aliosq;
mi-

ministros & satellites, more regio habet, & qui inter eos eminent, Cancellarium specialem, atque Mareschalcum. Quorum ille, judiciis spiritualibus, quæ ad curiam Archiepiscopi devolvuntur, cum auctoritate præest: hic, cum in publicum Princeps prodit, baculum seu virgam illi præfert, prout Regibus ipsis præferri in Polonia mos est; & aulam ipsius totam ipse moderatur. In metropolitana itaque Gnesnensi Ecclesia, Divi Adalberti, Archiepiscopi olim loci illius, honorantur reliquæ, sepulchro in medio templi pulcherrime exstructo; pro quibus asservandis, Serenif-

simus Rex Sigismundus III. tumbam argenteam donavit precii haud contemnendi ; cum & antea cistæ argenteæ inclusæ fuissent , sed non ita affabre exstructæ. Habetque sanè templum illud inæstimabilem thesaurum in vasis aureis, argenteis, & gemmatis, quæ veteres Principes & Archiepiscopi tabulis legarunt ; & nuper defunctus Henricus Firlei , præter alia vasa & vestes pretiosas, quas Ecclesiæ illi donavit, dedit etiam tiaram suam Episcopalem , viginti quatuor millibus florenorum æstimatam. Cætera oppida satrapiaë Posnaniensis sunt , Costenum , Uschovia , Slupcia , Pysdra ,
Co-

Coninum, Kcina, Kazimiri-
ria, Naclum, Curnicum, quæ
& muris exornata sunt, &
non infrequentia habentur:
reliqua vero omnia sine ullis
moenibus sunt, & nec nisi
ligneis ædificiis constant,
præter templa, & castella,
sive arces adjunctas, aut mo-
nasteria Abbatiarum præpin-
guum, quale est, Landen-
se, Obrense, Lubinense,
Blesoyiense, Uongrouccen-
se, Paradisense, Mogilnen-
se, Tremesnense, Præmen-
tense, & reliqua Ordinum
mendicantium. Senatores
vero hujus satrapiaë sunt, Ar-
chiepiscopus Gnesnensis, E-
piscopus Posnaniensis, Pala-
tinus Posnaniensis, & Castel-
lani

lani septem, Posnaniensis, Medirecensis, Rogosnensis, Stemensis, Præmentensis, Criviniensis & Santocensis. Sunt & officiales tam terrestres, quam castrenses; præfectique civitatum partim cum jurisdictione, partim sine jurisdictione, ut in omnibus regni provinciis habere mos est. Posnaniensis nihilominus præfectus, hanc prærogativam habet, ut Generalis Majoris Poloniæ dicatur, & in aliquot districtibus suam jurisdictionem exercent.

CALISSIUM urbs ad fluvium Przosna inter paludes sita: muro latericio, cum turribus, cincta, aliquot

quot religiosorum monasteria & templum Canonico-
rum habet; itemque Collegium Societatis JESU sum-
ptuosissimum, quod Stanislaus Karncovius Archiepis-
copus olim Gnesnensis, vir rerum civilium cognitione,
cum eruditione eximia, tum prudentia, integritate, a-
liisque dotibus, in Repub. clarus, suis sumptibus ex-
fluxit, & inibi sepeliri voluit. Regio, sicut & tota Major
Polonia, frugibus, piscibus, & pecoribus abundans est;
minoribusque oppidis admodum frequens, quorum
præcipua sunt, Stavum, Colum, Cosminum, Dobra,
Grabovia, Opatowecia, Ple-
B 5 sovia,

fovia , Odolanovia cum arce in paludibus sita, & Chocia , in qua nuper Reverendissimus Episcopus Cracoviensis Andreas Lipski , Ecclesiam Collegiatam & Præpositum infulatum , sumptu ingenti fundavit. Haud procul inde conspicitur Goluchovia , arx Comitum a Lesno , recentiori architectura exstructa : itemque parte ab alia Crotofinum cum horto pulcherrimo Comitum Rozzoviorum , & oppidum Borek , imagine miraculosa B. Mariæ percelebre ; ingens enim e tota Polonia eo hominum devotorum concursus fieri solet, qui singularem ibi numinis fauorem experiuntur.

tur. Est & Olobocum duobus miliaribus à Calissio, monasterium Monialium prædives, & pulchre in modum castelli ædificatum. Habet autem satrapia hæc Palatinum proprium, & Castellanos sex, Calissensem, Gnesnensem, Landensem, Naciensem, Biechoviensem & Camenensem.

SIRADIA, ad Vartam fluvium posita, in quatuor territoria satrapiam suam dividit; in Siradiense videlicet, Schadkoviense, Radomscense & Petricoviense. Habetque præter Palatinum, Castellanos quatuor, Siradiensem, Rospirensensem, Spicimiriensem & Conariensem :
oppi-

oppida vero præcipua, Vidaviam, Vartam, Pabianice, Lascum, ubi olim Joannes Lascus Archiepiscopus Gnesnensis, hæres comitatus illius, Præpositum infultatum ditissime fundaverat: auxerunt autem Ecclesiæ suppellectilem, illustres illius fratres, collatis amplissimis donariis. Septem autem miliaribus inde, est Petricovia, urbs non inelegans, in qua Regni Tribunal, seu Parliamentum, singulis annis celebratur; & aliquot stadiis inde Byki, arx Batonum ejusdem cognominis, pulcherri-me exstructa. Est & Abbatia insignis Vitoviensis in proximo: & paulò remotius Itali-

Italicæ architecturæ palatium Crusinense.

Huic Palatinatui adjacet Terra Vielunensis, quæ proprios magistratus habet & Castellatum ; dividiturque in territoria, Velunense & Ostressoviense ; quæ aliquot oppida in se (præcipuè Boleslaveciam cum arce munitissima) continent, atque pagos infinitos. Ipsa urbs Velunia pulchras domos latericias habet, & templum Canonico-rum fabricæ antiquæ, itemque monasteria aliquot elegantia : sed quæ omnia superat illud Zloczoviense F F. Minorum de Observantia.

R A V E N S I S satrapia habet Palatinum & Castellanos

nos tres , (in tot enim territoria dividitur) Ravensem , Sochacioviensem & Gostinensem. Oppida præcipua sunt, Rava , ligneis quidem ædificiis constans , sed populata satis , arcem muratam habet , in qua proventuum è bonis Regiis , solutioni militum , quarta pars deponitur : sic enim Reges superiores voluerunt , ut assiduæ in Podolia , contra barbarorum excursions , excubiæ fierent. In eadem arce communissimè asservantur captivi hostes patriæ , si sunt personæ honoratiores : qualis nostra ætate ibi fuit , filius naturalis Caroli Regis Sueciæ , bello Lyonico cum aliquot legionum

num Præfectis captus; & nuper Baudifius, Gustavi Regis Sueciæ militum Tribunus, itemque Streffius, Taiflius, & alii, alarum ductores, bello Prussico capti. Collegium hic studiosorum frequentissimum Societatis Jesu clerici habent. Sed longe populosius est Lovicium, residentia Archiepiscopi Gnesnensis, quinque milliaribus Rava distans. Nundinæ quotannis ibi fiunt celebres, unde cives quoque mercaturæ addicti. **A**rx Archiepiscopalis in mediis paludibus sita, pulchra ædificia habet, itidemque Canonici & cives nonnulli: Ecclesia namque Collegiata ibi est, fatis argento

gento & vestibus sacris dives: similiter monasteria & templa alia. In agro Loviciensis nobilium avicularum quæ Sniegulæ vocantur (quasi nivales aves dixeris, ut Cromeus author est: quod non nisi sub hyemem excipiantur, & cum hyeme simul dispareant) famosa est captura: alibi eas conspici aut capi negant incolæ loci illius. Volboria quoque, Cujaviensis Episcopi residentia, palatium pulchrum ad aquas situm habet, & oppidum ipsum habitatoribus plenum: est etiam aliqujus notæ Gombinum, Sochaciovia, Gostininum (nobilitatum carcere Demetrii Suiscii Magni Ducis Mosco-

viæ , qui ibi in arce longo tempore asservabatur, & tandem pedore consumptus vitam expiravit) Squernevicia, haud inelegans palatium Archiepiscopi Gnesnensis continens; Biala, Chelmenfis Antistitis ditio, unde conspicitur Radzejovia, ejusdem cognominis Palatini Lenciciensis arx pulcherrima, hortos, fontes, & pomaria amœnissima habens.

Tum Viasdum oppidum arcis elegantia conspicuum, quasi ad lævam Ravæ civitatis positum. Ravensi vero satrapia vicina est **LEN-
CIE NSIS**, in tria similiter prout & illa territoria divisa, Lenciciense videlicet,
C Bre-

Brezinense, & Orloviense. Præterque Palatinum quatuor Castellanos habet, qui ad Senatum Regni spectant, Lenciciensem, Brezinensem, Inoylodensem & Conariensem. Præcipua districtus urbs Lencicia, in paludibus sita, templum Canonorum longè extra urbem in loco sanè inexpugnabili habet, si eum vel levis ars architectonica juvisset, ipsa nundinis celebris, & comitiis nobilitatis illius palatinatus, qui ibi sua judicia peragunt. Est & Piontkum ab una, atque Uniejovia parte ab altera, civitates Archiepiscopi Gnesnensis non contemnendæ, in quarum posteriore

riore arx ad Vartam affabre facta conspicitur : in priore autem Monasterium F. F. S. Pauli primi Eremitæ.

Sequitur Cujavia, in duos Palatinatus divisa, Brestensem nimirum & Juniuladislaviensem ; regio frumenti, pecoris & piscium ferax ; lacus etenim innumeros habet, eosque piscosos valde, quos inter præcipuum locum Goplus habet, quinque milliaria patens in longum, semis in latum. Et BRESTENSIS quidem satrapia, unum Palatinum, tres verò Castellanos habet, Brestensem videlicet, Crusuiciensem & Covaliensem ; territoria autem

.C 2 qua

quatuor, Brestense, Crusvi-
ciense, Covaliense & Præde-
cense. In Brestensi, Vla-
dislavia est, sedes & oppidum
Episcopi Cujaviensis & Po-
meraniæ, templum Cathe-
drale, veteris quidem fabri-
cæ, sed varia suppellectili, ac
præcipuè vasis argenteis di-
tissimum habens. Circa, do-
mus Canoniorum, schola
& Seminarium; arx vero ipsa
ad confluentem Vistulæ sita,
sicut & oppidum, domus la-
tericias complectens. In eo-
dem littore conspicitur Nisa-
via tota murata, nec valdè
longe Raciensum, arce pul-
cherrima exornatum; item
Radziejovia, Sluzevia, atque
Breste ipsum, vallo, muris,
&

& fossa cinctum, latericiumque domibus interjectu trabium exornatum. Regio hæc, ferendæ segeti habiles campos ostendit, omniumque frugum copiam habet, quæ non modo in domesticos usus suppetant, verum etiam Dantiscum ad nobilem illum mercatum secundis annibus devehantur.

Eodem modo JUNI-
VLADISLAVIEN-
SIS satrapia tria territoria complectitur Bydgosense, Bobrounicense & Junivladislaviense, quod statim a Goplo lacu & oppido Crusuicia, usque ad Vistulam & fines Pomeraniæ extenditur, habetque complura oppida & villas

villas , quamvis ligneas omnes : & præter Palatinum , tres ad Consilium Regium Castellanos mittit, Junivladislaviensem, Bydgoſtensem & Conariensem. Cruſuicia, quæ ad Brestensem palatinum spectat & in Junivladislaviensis satrapiaë finibus posita est, habet templum extra oppidum S. Petri è quadrato lapide extructum cum collegio 24 Canoniorum , & arcem latericiam in insula lacus Goplensis , in qua olim Regem Popielium divina ultione permittente, mures devorarunt , quod plurimos consanguineos suos, regnandi cupiditate, veneno in convivio sustulisset. Bydgoſtia

stia est civitas murata, Collegio Clericorum Societatis JESU nobilitata, habetque maximam copiam Sulmonum, sicut & Pacostia rhombuûm. Sunt & alia ibidem non contemnenda loca, populationesque bonæ, ut Gnieucovia, Vratislavia, Solecia, Dibovia atque Strelce, ubi Monialium totius Majoris Poloniæ ditissimum monasterium habetur.

C 4 POLO-

*POLONIA MI-
NOR.*

TAm in longum, quam in latum, quinquaginta ferè millaria Germanica, Minor Polonia habet, & in tres communissimè satrapias seu Palatinatus dividitur, Cracoviensem, Sendomiriensem & Lublinensem, hoc ipso ordine, quo nunc sunt enumerati, versus Aquilonem & ortum æstivum sitos. Et à septentrione quidem Masoviae atque Podlachiae tractui, ab occidente Majori Poloniae, ab ortu Russiae, à meridie vero Ungariae & Silesiae finitima est. Quoque propius
acce.

accedit ad fines Ungariæ, hoc magis montana est & sylvestris : quo longius autem inde recedit, eo lenius declivis est, magisque culta, & meliore gleba. Tametsi in meditullio quoque Sendomiriensis terra aliqua ex parte leniter montosa, seu verius clivosa apparet. Uno Calvo monte excepto, in quo monasterium Benedictinorum est, S. Crucis nomine lignoque celebre; tum aliud ad radices ejus, duobus milliariibus inde S. Catharinæ, FF. Minorum de Observantia.

C R A C O V I E N S I S
Palatinatus, præter suos quatuor districtus (Cracoviensem, videlicet, qui duo territoria

C 5 toria

toria complectitur, Xianzen-
 se & Prossoyiense, Lelovi-
 ensem, Biecensem & Sande-
 censem, in quos dividitur,)
 etiam tres Ducatus in se
 continet, Ofyecimensis,
 Zatoriensis, Severiensis,
 qui partes sunt Silesiæ, &
 Comitatum Scepusiensis,
 qui est pars Ungariæ, trede-
 cim oppida continens, inter
 quæ Luboulia præcipuum
 locum sibi vendicat, arcem
 munitissimam, & in ea per-
 petuas excubias habens; Po-
 dolinecia quoque Collegio
 Piarum Scholarum percele-
 bris. Reliqui vero omnes
 hujus satrapiaë districtus, tres
 & nonaginta populationes,
 præter pagos & villas conti-
 nent,

nent, templis, monasteriis,
& castellis exornatas. Ac
præter istas, sunt etiam arces
in editioribus locis & rupi-
bus extructæ, Melstinum,
Rabstinum, Tencinum, Lan-
discorona, Moravica, Xian-
sia, Ogodenecia, Lipove-
cia, Ociecium, Visnice, Pil-
cia, Sorstenum, Bobieck,
Spirkovice, Soben, & cæte-
ra. Sed sunt & monasteria
ad munitionem pariter &
commoditatem habitatorum
exædificata, & vicis pagisue
non longè distantibus fre-
quentata, Tinecense, Mo-
gilense, Bielanense, Calva-
riæ, Miechoviense, Sielecen-
se, Visnicense, Siriciense,
Hebdoyiense, Alyernense,
Sta-

Stanantecense , Andreoviense, Preroviense, Gidlense, Mstoviense & Czenstochoviense. **C R A C O V I A**, caput provinciæ, & regni totius Metropolis, posita longitudinis gradu 42 latitud. 50 quæ cum ædificiorum privatorum juxta ac publicorum splendore atque munitione, tum rerum omnium advictum cultumque corporis pertinentiam, & mercium exoticarum copia, hominumque frequentia & civilitate facile cum claris Germaniæ Italiæque urbibus comparari potest. Habet adjuncta sibi duo oppida, à meridie Cazimiriam, à septentrione Clepardiam, arcem vero in
rupe

rupe quasi medium Vistulæ
imminentem, & magnificis
ædificiis exornatum. Ibidem-
que Basilicam S. Stanislai, in
qua ejus sepulchrum nuper à
Martino Szyscovichio loci Epif-
copo sumptuosissimè restau-
ratum est; cum etiam antea
tumbam argenteam multaque
aurea vasa cultui divino sa-
crata habuerit: sed ea longè
auxit piorum Regum è Ja-
gellonica profapia liberalitas,
tum Sigismundi III ejusq;
filii Vladislai IV pietas, Si-
gismundusque Senior præter
donaria alia in crucibus au-
reis & vestibis gemmatis
oblata, argenteum altare,
ad Divi sepulchrum erexit;
ejusque deinde filia, Anna
Regis

Regis Stephani uxor, aliud argenteum altare in capella Annunciatæ Virginis, ubi Regum sepultura est, patris sui Manes venerata, statuit: tectoque deaurato Oratorium illud condecoravit. Taceo hic tot Reliquias Sanctorum, auro, argento, gemmisque pretiosissimis exornatas; taceo cruces lapidibus & margaritis lucentes, quæ tot millibus aureorum æstimantur, taceo mitras Episcopales, casulas & pluvialia ex ipsissimis gemmis factas cum hæc pretium fere omne superent, faciantque eo majorem stuporem mirantibus, quo magis considerantur & diligentius inspiciuntur. Hoc dicam,

cam, quod ditissime etiam in Europa provisus Ecclesiis cum hac nostra commune non est. quod in ea videlicet perpetuo cantetur, & nusquam silentium fiat, sacerdotibus in certas classes ob id dispositis, qui per totam noctem psallunt. Cumque centum circiter singulis diebus in ea sacrificia peragantur, octo Missæ ordinariæ cantantur a sacrorum mystis, & ex eis duæ concentibus Musicis. Episcopus ipse, tredecim civitatum dominus est, & Ducatus Severiensis supremus Princeps. Capitulum, quod 36 Canonicis constat, cum reliquis inferiores ordinis sacerdotibus, tantundem in redditi-

ditibus, quantum & Episcopus, habent. Omitto hic alias quinque Ecclesias tam in arce, quam in urbe sitas, quæ proprios Canonicos & Capitula sua habent. Omitto Monasteria ditissima, & parœcias urbis, inter quas principem locum tenet illa in Circulo Cracoviensi, Beatæ Mariæ Virginis, quæ Archipresbyterum infulatum habet, & ob Cleri numerositatem similiter prout & in arce, totis noctibus assiduo laudes divinas concinit. Venio ad Academiam, eruditorum omnis generis fertilissimam officinam, quæ totius Sarmatiæ sidus lucidissimum est, pariter ut olim Græciæ oculus
Athe-

Athenæ. Hæc in uniuersum undecim collegia habet. Collegium majus in quo Theologi, Collegium minus in quo Philosophi, & Collegium Iurisperitorum, in quo ejus artis Professores habitant & prælegunt. Medici enim quia communissime uxorati sunt, extra collegium manent, quisque in domo propria. Bursa Iurisperitorum seu Collegium Dlugofianum, in quo Astrææ candidati manent. Collegium pauperum seu Bursa Iagellonica, Collegium Philosophorum seu Bursa Noscoviana, Collegium Hierusalem seu Bursa Olesniana, collegium Zissinianum nouiter ere-

D etum,

Etum, collegium Staringilianum, Smiescovicianum & Collegium seu Classis artium humaniorum. His adjungi possunt 14. scholæ Grammaticæ, sparsæ per urbem, in quibus alias etiam superiores artes Academiae Magistri docent, sub uno capite Magnifico Academiae Rectore, singulæque Facultates, certis legibus suos regunt, & studium magna sedulitate dirigunt ita, ut nullus fere Ecclesiasticæ aut Politicæ dignitatis ordo sit, in quo non reperiantur, qui in Alma hac universitate exercitati non fuerint. Faxit immortalis Deus, ut florentissimæ Academiae gloria, quæ tam mul-

101um

torum in se amorem, variis exercita ærumnis, convertit, & pietatem excitat, nulla aut fortunæ, aut invidiæ vi unquam collabescat. Sunt & in Monasteriis Religiosorum Mendicantium studia tam Philosophiæ quam Theologiæ florentissima, apud Augustinianos, in Monasterio S. Catherinæ, apud Franciscanos, tam Conventuales, quam de Observantia, apud Carmelitas Discalceatos in suburbano, apud Ignatianos, ad Sanct. Petrum Majorem, apud professos Sanct. Pauli Primi Eremitæ, in Rupella, atque alibi apud alios. sed maxime apud Dominicanos ad ædem S S, Trini-

tatis, qui antiquitus eruditione simul & vitæ integritate excelluerunt, & etiamnum habent prælectores viros omnijudicio doctissimos, & unà verbi Dei prædicatores celeberrimos. Sed & corpora sanctorum quiescunt in hac urbe plurima, ac præcipuè quæ miraculis clarent sunt, S. Stanislai, S. Prandothæ, S. Ioan. Grothij in arce, S. Hycianthi & Iuonis Episcopi apud Sodales Dominicanos, S. Isaiaë Confessoris apud Augustinianos Eremitas, S. Stanislai Cazimiriensis apud Canonicos Regulares, S. Simonis Lipnicæ apud Minoritas, de Observantia qui omnem ætatem suam,

suam , tam in seculari, quam monastica vita , magna puritate & innocentia peregit , ita ut cunctis exemplo esset. Sanctus quoque Joannes Cantius Academicus, vir uti eximia vitæ sanctimonia, sic & præstanti excellens doctrina apud S. Annam quiescit : & cum illo plurimi pietate insignes viri, Antonius Anapachaniæ, Rochus Posnaniensis , Simon Halicius , aliique plures alibi, morum suavitate, & vitæ inculpatæ innocentia celebres, ut Stanislaus Kokofzka , Bartholomæus Bontkovius. Ioannes Vielicius , Sebastianus Nucerinus, sed principaliter apud S. Marcum B. Michael

Gedrucius. Reliqui, quorum præter summam vitæ integritatem, doctrina quoque varia & recondita fuit, sunt scripti in libro vitæ. Sunt & confraternitates piorum hominum in hac urbe celeberrimæ quæ solemnioribus festiuitatibus juxta veterem ritum diversis coloribus in processionibus vestiuntur, videlicet Confraternitas Rosarij colore rubro, Confraternitas Misericordiæ colore viridi, Confraternitas Scapularis colore cœruleo, Compassionis Christi colore nigro, Confraternitas Italorum colore niveo, Confraternitas Corporis Christi colore niveo,
cum

cum caputiis rubris, Confraternitas Sanct. Sophiae colore albo nitido. Confraternitas Sanct. Annæ albo obscuro, Confraternitas, Sanct. Monicae colore lazuro &c. Sed nos, facta obiter religiosæ pietatis mentione, quæ ad eandem normam in omnibus Poloniæ urbibus servatur, ad reliquam hujus nobilissimæ satrapiae descriptionem procedamus. Habet itaque illa præter Episcopum, Castellanum, & Palatinum, Crac. alios quatuor Senatores ad Consilium Reipubl. pertinentes, Castellanum nimirum Voinicensem, O-

luccimensem , Sandecensem & Biecensem ; Præterque alios magistratus terrestres, & castrenses, (quos inter Generalis Præfectus Cracoviensis est primarius custos ac defensor, non tantum arcis regiæ, in qua corona asservatur, verum etiam pacis atque tranquillitatis publicæ. Unde jurisdictionem habet late patentem, non modo in agrestes & oppidanos, verum etiam in equestris ordinis homines) Magnum Procuratorem Cracoviensem numerat, qui sartorum tectorum arcis, & reddituum Principis curam habet. Arxque ipsa Crac. peculiariter decem custodes habet.

habet, qui Burgrabii sumpto a Germanis vocabulo appellantur: pacisque juxta ac belli tempore, nocturnas atque etiam diurnas, quando opus est, excubias per se, vel per administratos suos servant; debentque omnes nobiles esse. Nec est prætereundum, quod præ omnibus Regni Poloniæ satrapiis, una Sandomiriensi excepta, huic soli omnia metalla fossiliaque contigit possidere: plumbi & argenti, apud Ilcusiam, Slavcoviam Severiam & Novagoram: æris atque auri, ad Novotargum & in montanis circa Sandeciam: salis metallici instar ingentium faxorum, apud Bochnam

& Veliscam : marmoris
 omnis coloris apud Seleci-
 am , Carmelitarum Discal-
 ceatorum Eremitorium : ni-
 tri apud Visliciam ; vitrioli
 apud Beciam, cupri & carbo-
 num ad ignem fovendum ,
 apud Tencinum : chalibis
 apud Podoleneciam : ferri
 vero simplicis , & vasorum
 vitreorum officinas , apud
 Olstiniam, tum & alijs com-
 pluribus in locis. Quæ uni-
 versa quamvis , sed in sub-
 montana regione potissi-
 mum , hortis haud incultis ,
 (ut hic de suburbanis Cra-
 coviensibus taceam) & po-
 mariis fructuosissimis refer-
 ta sunt , in quibus castane-
 as , mora , cotonea , ficus
 amy-

amygdalas , pepones , melopepones , herbasque ac flores omnis generis , Italiae delicias reperias. Et in primis CREPICIIIS hortum ut vulgo dicunt Italicum cultissimum videbis : itemque palatium laquearibus deauratis , recentis architecturae , tum quoque monasterium & templum Canonorum Regularium , sumptu & cura excellentissimi olim viri , & cujus nomen famaue nec vetustate obrui , nec oblivione deleri poterit , Nicolai Volscij Regni Poloniae Supremi Mareschalci , exstructum. Et in vicinia castelli , vivarium diversorum animalium
am-

amplissimum, in quo nostris temporibus, præter castores, capras, damas & danielos, mille sexcenti solummodo cervi ipsi numerabantur. Eiusdem illustrissimi viri studio & magnificentia CLOBUCII, templum & monasterium, similiter Canonorum Regulatum, & palatium penes affabre factum, & hortus ut dicunt Italicus conspicitur. Sequitur Czenstochia; oppidum quidem, bona cerevisia, quæ non tantum per Poloniam, sed etiam per vicinas Imperii Germanici, provincias distrahitur, percelebre. Monasterium vero extra oppidum

dum in Claro monte situm, egregieque nunc, restauratum & munitum, B. Virginis miraculosa imagine, à S. Luca Evangelista depicta, fere toti Christianitati notum. Solent enim eò, è longissimis partibus Europæ, devoti homines venire, aut saltem donaria sua mittere, difficultatibus aliquibus impediti. Hinc thesauros ibi ingentes in gemmis, auro, argento, & vestibus sacris videbis, Religiosorumque inibi degentium, S. Pauli primi Eremitæ, frequentiam non contemnendam. In proximo templum S. Apolloniæ, & turris conspicitur: atque inde FF. Dominicanorum

rum residentia Gidlensis, itidem B. Virginis imaguncula miraculosa percelebris ubi & Carthusia noviter exstructa est. Ad confluenta deinde Vartæ, oppidum Mstovia, Canonorum Regularium, ditio amplissima, qui Præpositum infulatum loco Abbatis habent; & ad manum dextram inter Sylvas, arx in scopulo eminentissimo Olstina. Tum procedendo versus ortum æstivum, S. Annæ templum Prirovix, sub cura FF. Minorum de Observantia, piorum hominum assiduis peregrinationibus famosissimum. Ad fluvium vero Pilciam, Novopolia, nidus Koniec-

polsciorum, cum arce elegantissima, & castellum Potok, conspicuum, ejusdem familiae amœnissima possessio. Lelovia deinde sequitur, territorii caput, & muro vetusto permunita. Hinc Pilcia, Zbaravii Ducis ditio, templum Canonico-
rum in oppido habens, in monte vero munitissimum propugnaculum, ad præsentem Geometriam dimensum; intus palatium superbissimum, & hortus more Italico excultus. Inde versus meridiem eundo, primum occurrit Ogrodenecia, in scopulo arx DD. Firleorum vetustissima; deinde oppidis aliquot ignobilioribus

bus interjectis, Severia caput amplissimi cognominis ducatus, arcem habet satis munitam in insula unius latissimi stagni, & aliam Lipoveciæ in scopulo eminenti, famosam carceribus insolentioris Cleri Diœcesis Cracoviensis. Cum enim Episcopus Cracoviensis supremus Princeps sit Ducatus Severiensis, qui aliquot oppida continet, Lipoveciam inter illa, tanquam viciniorum urbi Crac. ubi communissime iudicia peraguntur, incarcerandis licentiosius Clericis antiquitus deputavit. In eodem ducatu est Slaucovia fodinis argenteis percelebris, ac ob id multum

Epi-

Episcopis Cracoviensibus amata. Vicina illi Ilcussia urbs regia itidem plumbi atque argentifodinis dives, & famosa, cives habet, ut in luxu plus nimium superbos, sed ad devotionem & pietatem nihilominus pronos, & bene moribus politos, urbem ipsam moenibus cinctam, & domus pulchrè è laterculis factas: panis hic semper optimus & caro bubula, ut etiam Cracoviam ipsam superent, à qua vix quinque milliaribus distant. Quo spacio videbis tot castella, tot monasteria, totque palatia nobilium, sacerdotum, mercatorum, & in primis Tencinum, in monte eminentif-

E

tif-

tissimo situm , arcem pulcherrimam Comitum ab illa cognomen suum derivantium , originem verò à Lecho ipso , gentis Polonæ authore : deinde ad sinistram Piescovam scalam , inter sylvas arcem in rupe prærupta sitam. Itemque Ociecium , arcem simili situ gaudentem , & à tergo quasi Rabstiniam , Ilcussix imminentem. Versus autem Cracoviam procedendo , Moraviciam , Baliicios , Midnicos , palatia pulcherrima . & ante ipsam jam urbem Voliam castellum elegantissimum , industria Italorum opificum exstructum. Tum denique in suburbano , Lobzovia , palati-
uni

um sumptuosissimum regium, & hortus undequaque cultissimus. Ad occidentem urbis, uno milliari conspicitur in monte eminentissimo Argentineo nuncupato, Patrum Camaldulensium Eremitorium, prædicti viri excellentissimi Nicolai Volscii sumptibus magnificentissime exstructum, ubi est quod viator miretur, cum sint omnia ad amissim, juxta proportionem geometricas in fabricando observata. Medio quasi milliari inde Tinecium, Benedictinorum ad Vistulæ præterlabentis littus monasterium, Abbatem quinque civitatum, & centum villarum Dominum ha-

bens, qui est perpetuus Canonicius Cracoviensis. Et pergendo ad confinia Silesiæ, palatium Spitcoviense ad ejusdem Vistulæ confluvium occurrit: deinde arx Bobrencensis, in ducatu Osuecimensi. ut ipsam Osuecimiam inter paludes sitam omittam) Inque ducatu Zatorienfi, palatium Osiecense haud indecorè permunitum. Similiter in Comitatu Zivencensi, Monasterium Canoniorum Regularium, & palatium pulcherrimum in Sucha. Arx deinde Landiscoronensis in rupe excelsa, per tot milliaria undique conspicitur; tum in ditione illius, Mons calvariaræ, ab
illu-

illustri olim viro Nicolao Zebridovio Palatino Cracoviensi appellatus, inque ejus hæreditatio fundo à viris religiosis, piorum devotioni locus delectus, observata omni similitudine situs, cum situ urbis Hierosolymitanæ, in qua Christus Dominus operatus est salutem nostram. Ergo collibus impositis suis cognominibus, oratoria sparsim per campos pulcherrima extruxit: in monte vero ipso Calvariæ, monasterium sumptuosissimum FF. de Observantia erexit: impetrata à Summo Pontifice gratia, quo à peregrinantibus ea loca licitè visitari possint. Fitque eo

maximus hominum concursus, non e Polonia tantum, aut vicinioribus locis, sed ex Ungaria, Transylvania, Silesia, Moravia: aliisque remotioribus populis. Ab alia parte urbis Cracoviensis, est Abbatia dives, monasteriumque Cisterciensium satis munitum & pulcherrimum Claretumbæ seu Mogilense. Et aliud ex opposito fere, Vistula tantummodo superata, Staniontecense, Monialium D. Claræ. Tum in Sylvis palatium regium Niepolomicense, venationes diversarum ferarum & hortu excultum habens. Et sylvis superatis quarto ab urbe milliari, aut quinto, Præmonstra-

stratensium Abbatia Hebdovienſis. In Submontanam vero regionem vergens, Velifca civitas falis metallici ſodinis nota per Europam, vel ex ſolius Rhetici Mathematici celeberrimi deſcriptione: itemque Bochnia, æmula Velifcæ, iisdem foſſilibus abundans. A cujus latere dextro verſus Ungariam, primo conſpicitur Dobcicia, civitas cum arce: deinde Sciricium intra montes, Cifterciensium Abbatia non contemnenda. Et verſus ortum in Viſnicia, Comitum Lubomirſcii, Craſſacienſis Palatini, arx munitiffima, & PP. Diſcalceatorum in uno monte vicino

E 4 Ere-

Eremitorium : utraque modernæ architecturæ , excellentissimas picturas diversaq; marmora , & artificiosos in hortis aquæductus continens. Omitto oppida ignobilia , & veteris fabricæ arces , omitto villas & domus nobilium affabre factas , cum non in urbibus modo , sed etiam in villis , lautius nunc & quodammodo magnificentius habitare nostri homines studeant , præcipuè autem in satrapia Cracoviensi , quæ & Germaniæ vicinior aliis est , & Italos mercatores atque opifices , quorum opera & industria in ædificando utitur , complures semper habet. Sande-

decia itaque in submontana hac regione, civilitate alias circumvicinas populationes superat, quæ & Abbatem Præmonstratensium monachorum, & Ecclesiam Collegiatam habet: & homines Mercurio deditos, non pigros aut agrestes uti communiter fiunt montani omnes, sed politos, industrios, & negociis suis intentos. Urbs muro cincta ad ripam Dunajecii in loco amœnissimo, quasi uno milliari in prospectu veterem Sandeciam habet, ubi moniales Præmonstratenses ditissimum tota Polonia monasterium incolunt. Quinque miliaribus inde Biécia

E 5 urbs

urbs pulchra & loco munito
sita , sui territorii , prout
& Sandecia caput ; tandem
Tucholia , Zmigrodum ,
Dembovecia Ducla , & Tar-
novia , Ecclesia collegiata
marmoribus perpolit's con-
spicua , tum muris ædificiis-
que urbis , atque extra pau-
lo in monte eminenti arce
perinsignis , cui vivarium
amplissimum adiunctum
conspicitur. Est hic in sub-
urbano FF. Minorum de
Observantia & Monialium
D. Benedicti haud inelegans,
& in templo Canonorum ,
sepultura Tarnoviorum Co-
mitum & Ioannis ultimi Du-
cis Ostrogii variè marmori-
bus exornata & tota sanè Phi-
dio

dio opere sculpta. Ad septentrionem itaque procedendo, inter nobiliora oppida huius Palatinatus censentur esse Opatovecia, Cosicia, Prosovia, Miechovia militum sepulchri Christi ditio, qui in ea monasterium multis possessionibus ditatum habent, Præposito infulato superiori utentes. Xiansia, monasterium Augustinianorum & palatium marmoribus pulcherrime variegatum extra septa oppidi habet. Andreovia Abbatia prædives, & oppidum non contemnendum. Scarbimiria frugum dives, & Collegio Canoniorum honorata; Chroberscum arx pul-

pulchra Marchionis Misco-
vii , atque ejusdem civitas
Pinczovia palatium superbis-
simum continens , in quo
maxime balneum a poetis
celebratur. Terra abundat
lapide vivo pro fabricis ex-
struendis apto , & agros per
totum fertilissimos habet.

Sed jam transeamus in
SENDOMIRIENSEM Pa-
latinatum , qui in octo terri-
toria dividitur, Sendomiri-
ense videlicet, Radomense,
Stenzicense , Corcinense ,
Vislicienne , Chencinense ,
Opocinense & Pilsnense. Ha-
betque Senatores ad Consi-
lium Reipub. spectantes nu-
mero novem. Palatinum
inprimis, tandem Castella-
nos

nos sequentes , Sendomiriensem , Visliciensem , Radomiensem , Zawichostensem , Zarnoviensem , Malogostensem , Polanecensem & Cechoviensem. Abundat metallis , auri , argenti , æris , & lazurii apud Kielcios ; plumbi & argenti apud Chenciniam : ibidem marmoris nigerrimi & viridis atque rubei apud Cuno-
viam ; ferri & chalybis , ad Vonchociam Bodzantinum , Sydloveciam , atque alibi passim. Sicut & pomaria fructuosa ubique reperias , sed maxime in suburbanis Sendomiriæ ipsius & Zawichosti , in quibus pirorum , malorum , prunorum , persi-

co-

corum, ceraforum, & nucum bonitas atque varietas, certat cum Ungaricis & Italicis, Sunt & vites, quarum vuæ non insuaves sunt. præsertim si æstas & autumnus temperiem suam servant: sed vinum inde expressum acerbius, ubi defecatum est. Urbs in scopulo eminenti posita ad Vistulam, prospectum amoenissimum habet, satisque cives politos sortitur, cum magna ibi semper nobilium sit frequentia, ob assiduam jurisdictionem magistratum provinciae ibi residenti-um. Est quoq; ibi & Collegium Canonorum locupletissimum, & Collegium Clericorum Societatis Jesu juven-

ventutem docentium , & Collegia Religiosorum virorum , & arx Regia satis pulchre fabricata , in qua residet Præfectus. Secundum illam est OPATOVIA quatuor inde milliariis distans , in loco fertili & amœno sita; itidemque templo Canoniorum , viris religiosis & populi frequentia urbs insignis atque munitio Viazdensis noviter erecta. Radomia territorii sui caput , muro cincta , templum Minoritarum , inter alia , pulcherrimum habet. Oppidum Jedlinskio dictum Gymnasium Academicum celebre & templum affabre extructum. Tarlovia quoque
tem-

templum inter novas fabricas magnificentissimum. Solacia ad Vistulam sita, arcem a Duce olim illustri, Christophoro Zbarauio restauratam, & recentiori architectura exornatam, hortoque cultissimo auctam continet. Ilza, urbs domibus latericiis elegans, Episcopi Cracovienlis est, olas pulcherrimas toti Poloniae subministrat; cui arx adjuncta veteris quidem fabricae, in loco editiori, sed pro commoditate Aulae Episcopalis satis auguste exstructa. Ad eam pertinent Cunonia, marmoribus omnis generis & omnis coloris percelebris. Illi vicina Vonchocia, monacho-

chorum Cisterciensium Abbatia pinguis, aquisque irriguis & hortorum amœnitate læta: Habet in fundo suo lapidem pro fabrica optimum, itemque cotes, acundo ferro qui per totam Poloniam distrahuntur. Ferri autem officinæ, passim ibi per sylvas & montes sparsæ reperiuntur, sed præcipuè in ditione Episcopi Cracoviensis, qui suam residentiam Bozentini communissimè habere solet: civitas est haud inelegans, muro & vallo septa, palatium pulchrum, & hortos Episcopi continens; estque quasi ad radices Calvi montis, quo in tota Polonia altior non invenitur.

F

In

In jugo ipso, Benedictinorum Abbatia est, celebris ligni S. Crucis veneratione: populus enim ex tota Polonia eo concurrere, & vota sua exsolvere solet, miraculorum quæ ibi patrantur fama assidua concitatus. Itidem ad radices montis celebre est monasterium S. Catherinæ, FF. Sancti Francisci de Observantia, prout & alia complura per circuitum sparsa. Et versus occasum procedendo, Kielciis (Ecclesia hic Collegiata pulchra & palatium Episcopale marmoribus exornatum ad Symetriam Italicam) æris & cupri, lazurique fodinæ famosæ Episcopi

pi Cracoviensis sunt : prout Chenciniæ plumbi , argenti , atque marmoris diversi , tribus milliariis inde , Regis ipsius. Arx ibi in monte prærupto sita , jurisdictionem in totum illum districtum exercet. Sequitur Malogostia titulo Castellani nota , aliaque plurima ignobilia oppida : inter quæ Sulovia alicujus nominis est , quod Abbatem Cisterciensium Monachorum habeat , dominum aliquot circumvicinarum civitatum ; Drevicia castro antiquo notabilis , sicut & Ino- vlodia ad fluvium Pilcam sita : sed vtriusque claritatem obscurat Sidlovecia, Ducum

Radivillorum non contem-
 nendus Comitatus, & bo-
 nas piscinas, & frequentes
 ferri fodinas & sylvarum co-
 piam, & pulchra urbis ædi-
 ficia habens. Hæc in septen-
 trionali parte hujus satra-
 piæ, quæ quasi pro addita-
 mento Vistula superata di-
 strictum Stenzicensem ha-
 bet, in transitu vero ipso
 Seciechoviensem Benedicti-
 norum Abbatiam, ad ipsam
 fluvii ripam sitam, & paulo
 superius Janoveciam arcem
 in editiore ripa haud inele-
 gantem habentem. In Sten-
 ziciensis vero tractu, arx Vil-
 ciscensis, primum inter o-
 mnes nobilium villas, locum
 habet, quoad elegantiam
 fa-

fabricæ; reliqua omnia vetusto more, in toto illo territorio ædificata. Cum itaque per medium quasi, palatinatum Sendomiriensem, a meridie ad septentrionem Vistula decurrat, & hanc partem quæ versus occidentem est, per medium etiam mons Calvus, ab ortu in occasum secet, enumeratis notabilioribus locis quæ in parte Boreali erant, nunc ea quæ in Austrum vergunt, breviter percurramus. Ac primum ad montis ipsius radicem Slupeciam Abbatis S. Crucis oppidum haud ignobile intueamur; deinde Lagoviam Episcopi Cujaviensis civitatem, olis conficiun-

dis quæ per Poloniam distrahuntur celebrem. Hinc sequitur Racovia, nidus Arianorum, olim populosa civitas satis, & synagoga impiorum, gymnasioque inficiendæ verius, quam erudiendæ juventutis, apud suos sectatores famosa, Sed nunc expulsis publico Comitiorum decreto blasphemix magistris tota in Catholicæ Ecclesiæ gremium gratia & assistentia divina revocata, & cura pietateque sanctæ memoriæ Antistitis Jacobi Zadzicii templo magnifico & circa eam Clero religioso, Conspicua.

Vi-

Vicina illi Sydlovia ,
muro vetusto circumdata ,
& insuper arce itidem mu-
nita, Catholica, & quæ par-
te quasi ab una , post
multa alia oppida ignobi-
lora & villas , Pociu-
niciam Cistercensium di-
tissimam Abbatiam ha-
bet ; parte vero ab alia
arcem Rytujanensem Co-
mitum Tenciniorum , &
ab illis exstructum in
sylvis Eremitorium Pa-
trum Camaldulensium ,
Sancti Romualdi sectato-
rum.

Est ibidem monaste-
rium in vicinia F F.
Sancti Pauli Primi Ere-
mitæ , Biesoviæ , quod si-
F 4 mil-

militer prædictorum Camaldulensium fundator Illustrissimus Comes Io. Tencinius Palatinus Cracoviensis, variis pro sua devotione donariis exornavit. Sequuntur alia celebriora oppida Ofiecum, Stafovum, Polanecia, Paczanovia, Stobnicia, Olefnicia, Ossolinum Palatium elegans, & Monasterium Dominicanorum Climuntoviæ, atque Ecclesiam collegiatam cum Præposito infulato habens. Corczynum territorii caput, arcem loco munito inter aquas habens, & Vislicia demum, medijs in paludibus sita, ubi templum Canoniorum ex lapide quadrato, & Cleri habi-

tati-

tationes bene exstructas videbis; tum infinitam multitudinem serpentum aliorumque insectilium passim, sed quæ à Pontifice Romano, ut scripturæ registratæ testantur, excommunicata, incolis minime nocent, transportata vero, statim emoriuntur. Sborovia, arx antiqui operis, est quasi media, inter Visliciam & Corczynum, vivaria animalium amplissima, & piscinas optimas circumcirca habet. Sed ad trans Vistulanam partem hujus amplissimæ satrapiaë transeamus, quæ inter oppida Pilsnam territorii caput numerat, templum pulchrum & organa celeberrima ha-

bentem. Deinde Sendisoviam, Zarnoveciam, Socoloviam, Præclaviam, Zaclicynum foro pulcherrimo conspicuum, & Lezaiscum, tum templo Parochiali, militum sepulchri Domini, illustre, tum extra oppidum Monasterio F. F. Minoritarum, ad quod populi undique devotionis ergo in Beatis. Virginem, cujus imago ibi miraculosa asservatur, concurrunt, per omnes circumvicinas provincias celebre. Sunt & arces nobilium in hoc districtu non contemnendæ plurimæ, sed hæ tres præcipuæ censentur, esse Rzemienium munitissimum, Vicviorka amoenissima,

ma, & Baranovia elegantissima. Sed quas nuper ab Ossolinio Palatino Sendomiriensi Christophoria elegantissime exstructa superat.

Tertia & ultima pars Minoris Poloniæ **LUBLINENSIS** satrapia, cui adjuncta est Tetra Lucoviensis, circiter duo millia domus nobilium habens. Et cum tota Minor Polonia unum tantum Episcopum Cracoviensem habeat, qui mille octodecim templa (inter quæ tredecim Ecclesiæ collegiatae sunt) sua jurisdictione complectitur, idcirco Lublinensis quoque Palati-

latinatus eidem Episcopo
 subiectus existens, præter
 complures civitatum præfe-
 ctos, & varios magistratus,
 duos tantum in sua amplitu-
 dine senatores habet, Palati-
 num & Castellanum Lubli-
 nensem. Porrò Lublinum
 ipsum, long. 45. fere gradu.
 lat. amplius 51 quamvis non
 adeò spaciosum sit, ita bene
 tamen exædificatum est, ut
 uix ulli totius Sarmatiæ urbi
 cesserit, vel amœnitate fi-
 tus, vel cœli salubritate, vel
 fœcunditate soli, vel alia-
 rum quarumlibet rerum vi-
 tæ degendæ conducibilium,
 aut etiam ad splendorem &
 luxum pertinentium uberta-
 te. Habet templa & mona-
 stc-

steria magnificè exstructa :
habet Ecclesiam Collegia-
tam : habet Collegium Cle-
ricorum Societatis JESU fre-
quentissimum : habet ter in
annum nundinas celeberr-
mas , ad quas concurrunt
Angli , Scoti , Itali , Ger-
mani , Moscovitæ , Persæ ,
Armeni : habet Parlamen-
tum seu judicia Tribunalicia
totius Poloniæ , atque ex
eo maximam frequentiam
nobilitatis. Secundum post
eam locum tenet Cazimiria,
ad Vistulæ ripam civitas
pulcherrimè exædificata , &
satis mercatoribus abundans.
Reliquæ sunt Opolia , Cu-
rovia , Crasnicia , Levar-
tovia, Urzendovia. Lenczna,
sed

inter quæ Czemiernicos primo loco adscribemus , ob pulchritudinem palatii, ab egregio olim & excellentis prudentiæ viro D. Henrico Firleio , Archiepiscopo Gnesnensi , magnificentissime exstructi: tum ob amœnitatem hortorum. Quamvis & Dombrovia, eorundem DD. Firlejorum, arx non inelegans habeatur.

L I T V A.

LITUANIA.

Sylvestris fanè fuit superioribus temporibus pleraque omnis Lituania, sed à Sigismundi Senioris temporibus, ad hodiernam usque diem, optimorum Regum studio, diurnam pacem naéta, nunc ubique diligenter excolitur, frugum leguminumque ferax, & pratis, hortis, pomariis, abundans: villis, pagis, oppidis, castellis, recentiorisque fabricæ ædificiis, non modo in urbibus, sed etiam in prædiis refertissima. Fluvios complures, & lacus ingentes, sed
pis-

piscosos passim habes extenditurque à confinio satrapiaë Lublinensis, usque ad terminos Livoniaë in longum per nonaginta milliaria Germanica, in latum per quadraginta & amplius, à finibus Prussiaë ab occasu, ad Albæ Russiaë, (quæ ad Magnum Ducatum Lituaniaë spectat) conterminia versus ortum. Et dividitur communissime in hos tres Palatinatus, Vilnensem, Trocensem, & Brescianensem. **VILNENSIS** satrapia seu Palatinatus primum in Magno Ducatu Lituaniaë locum tenet. Habetque Episcopum, (qui se Ducem Iuanum scribit) ita latè suam iuris-

jurisdictionem extendentem, ut in tota Lituania atque Alba Russia, quæ tot satrapiis constat, usque ad confinia Moscoviæ, non nisi illius Vicarii seu Officialis, sacris Christianis præsent & invigilent: nullius alterius Diocesis intervenit. Habet & Palatinum, atque Castellatum, qui ad Senatum Regni, spectant, sed Palatinus ipse quoque & urbis Vilnæ Præfectus est, exercetque jurisdictionem suam in omnes, exceptis magistratibus aliis, qui ibi suam residentiam habent. Nam & Parlamentum seu Tribunal totius Lituaniæ, prout

G

cum

cum adjacentibus sibi provinciis extenditur, ibidem celebrari mos est. Urbs magnitudine non superat Cracoviam, sed quia forum strictius habet, videtur plateas ex eo longiores ducere, a porta nimirum Rudnicensi usque ad arcem inferiorem, ubi templum Cathedrale est, & in eo corpus integrum S. Cazimiri Principis Poloniae, fratris Germani Sigismundi Senioris, Regis olim Poloniae sapientissimi, qui eum à Leone X. Sanctorum Catalogo inscribi curavit. Huic tanquam avo suo Serenissimus Rex Sigismundus III. tumbam argenteam nuper tria millia librarum ponderis ha-

habentem , fieri curavit, itemque altare argenteum, capellam marmoris exquisitissimi , campanam ingentem (similem Cracoviensi illi quæ à Sigismundo I. facta, nomen illius retinet) votum expugnati Smolensci, ad quam pulsandam viginti quatuor robusti homines requiruntur : & demum sub titulo & patrocinio illius, basilicam Italicæ architecturæ, Societatis J E S U Clericis, in medio urbis foro , magnificentissimè erexit. Quæ prædicta Societas, Collegium studiosorum à Rege Stephano fundatam in platea Castrensi superbe ædificatum ad D. Joannis templum

Parochiale possidet , novitiatum vero in alio loco habet. Collegium istud sub titulo Universitatis erectum est à Gregorio XIII Anno 1579, urgente in primis fundatore Valeriano Episcopo Vilnensi , & Stephano Rege , aliisque viris piis , de quo vide Albertum Koialovicium Societ. J E S U Theol: ejusdem universitatis Pro-cancellarium , in Miscellaneis rerum ad Statum Ecclesiasticum in Mag. Duc. Lit. pertinentium. Theologiam hic profitentur sex Professores , septimus linguam sacram ; Philosophiam quinque ; Jus utrumque quatuor. Humaniores litteras septem.

Ar-

Arces in hac urbe Regia duæ sunt, superior vetusti operis & plane jam desolata: inferior autem proportionatæ geometriæ, & satis pro regio comitatu augusta. Reliquorum nobilium palatia minora, sed pulchre fabricata, sicut & civium privatorum domus, qui post illud incendium grande, quo urbs tota perierat, Anno 1610, cum bellum cum Moschis haberemus, elegantius lapidibus & laterculis ædificare cœperunt. Sunt hic monasteria complura, tam Græcorum, quam Latino- rum; erat & synagoga Calvinistarum, qui itidem suum Gymnasium habebant,

petitis ex Germania suæ impietatis magistris, namque urbs ista plurimos, & opifices & mercatores, Germanos, Scotos, & Anglos habet. Sed itidem decreto Comitiorum regni prout & Racyviensium Arrianorum funditus extirpata est. Bombardæ bellicæ æneæ, & sclopetæ minora, hic præstantissima conficiuntur, tum alia quoque militum utensilia & arma. Quatuor ab urbe milliariis est, in sylvis Rudnikum, aula regia ornatissima, & hortus amœnus, & venationes ferarum, & vivaria illarum amplissima habens. Inter oppida autem, Lida atque Osmiana,

quæ sunt territoriorum capita, & Ducis Radivilli, Bierze, cum arce munitissima præcipua censentur esse; reliqua ferè omnia lignea sunt, & parvi momenti.

TROCENSIS satrapia Palatinum tantum & Castellanium habet, quamvis illi subsit Terra Godnensis, quæ etiam sibi territorium Volcoviscense adscriptum jactet, & utraque illarum Magistratus proprios habeat, superetque magnitudine ipsum districtum Trocensem. Quia tamen in Lituania non est mos minores Castellanos creare, prout in Polonia, ideo quælibet satrapia duos tantum Senatores habet, Ca-

stellanum & Palatinum. Civitas itaque Trocensis quatuor a Vilna milliariis distat, estque posita inter paludes inaccessibiles, quæ etiam intensissimo frigore non plane congelantur; & arcem quamvis vetustam bene tamen munitam habet; tum monasterium Benedictinorum, satis firmum. Hic in templo Parochiali Imago B. Virginis miraculis clara habetur, quo de longinquo fideles concurrere devotionis causa solent, diversaque beneficia & extraordinarias gratias, orantibus in prædicto loco, aut votum coram illa imagine concipientibus, Deus omnipotens largiri solet. Grodna autem

tem ad fluvium Crononem seu Memenum sita, arcem haud inelegantem in loco editiori habet, extructam à Rege Stephano, qui ob venationes ferarum majorum, puta alcium, vrorum, atque urforum, libentius hic immorabatur. Serenissimus autem Rex Sigismundus III. pontem Memeno imposuit, ligneum quamvis, sed ita affabre factum ut similem Polonia non habeat. Complura hic monasteria sunt & templum Parochiale pulchrum. Ignatiani quoque Collegium non ita pridem, pro studiosa juventute hic erexerunt.

BRESCIANENSIS

G 5 quo-

quoque Palatinatus, Lublinski satrapia vicinus, eadem ferè qualitates, quas & reliqui districtus Poloniae, possidet: oppida lignea & villas habet pecoribus & frugibus abundantes, præcipuè Cameneciam, Cobriniam, Ianoviam, quibus arces impositæ sunt, Voiniam, Rososiam, Vlodavam, Bialam, ubi palatium Ducum Radivillorum pulcherrimum est, & nunc gymnasium publicum erectum, vocatis, ex Academia Cracoviensi Magistris & Professoribus in omnibus disciplinis peritis. Reliqua omnia ignobiliora sunt, præter Brescie ipsum, quod arcem in scopulo, inter Bu-

Bugum & Muchavecium
fluvios, sitam habet: itemque
palatium regium novæ ar-
chitecturæ extra civitatem,
cum hortis delicatis. Sunt &
hic scholæ Ignatianorum,
monasteriaque religiosorum
virorum non contemnenda.
Sed & Judæi hic scholam su-
am in tota Europa celebrem
habent; solentque conveni-
re eo ex Italia, Germania,
Moravia, Silesia, non mo-
do studiorum, sed & pro-
motionum causa, ut Rabi-
ni postmodum fiant, & do-
mum reversi, suas synago-
gas dirigant. Berezæ Ere-
mitorium Carthusianorum
fundavit Leo Sapieha Pro-
cancellarius M. D. Lituaniæ,

sunt

suntq; vicinæ aliquot Abbatia Ord. S. Basilii unitorum. Pincensis amplissimus districtus, proprios tam terrestres, quam castrenses magistratus habens; huic satrapia adjunctus est, sed sylvis nimium inumbratus, & paludibus immerfus; piscium, mellis, & ferarum copia percelebris, tametsi & fruges non malignè proferat, & ceram, sebum, lupulum, in Silesiam, atque in Prusiam Dantiscum mittat. Habet n. Pincum oppidum homines industrios, & mercaturæ adeo deditos ut & in Moscoviam, & in Germaniam sæpissimè cum suis mercibus excurrant. Sed ut plu-

plurimum religionis sunt
Græcanicæ , Episcopum-
que proprium habent. Ubi
& Ignatianis collegium Dux
Stanislaus Radivillus Can-
cellarius Lituaniæ erexit.

R U S S I A.

DRout Regi Poloniæ am-
plissima Russiæ regio
subjicitur, extenditur in lon-
gum, ab ora Pocucensi , ad
confinia Livoniæ , per du-
centa plus minus milliaria; in
latum verò a Polonia mino-
ri aut Lituania , versus or-
tum usque ad vastos Tarta-
rorum campos , aut Mosco-
viam , per centum viginti.

Divi-

Dividiturque in Russiam albam, quæ ad Magnum Ducatum Lituaniæ spectat, & in Russiam rubram, quæ propriè dicitur Roxolania, & ad Poloniam pertinet. Nam tertia pars, ultra Tanaim & fontes Borysthenis posita, dicitur Russia nigra ab antiquis, à recentioribus autem vulgo obtinuit Moscoviam appellari, quod totum illud imperium, quaquà latum est, ab urbe & fluvio Moscua, dicatur communiter Moscovia: quæ olim Sarmatia Asiatica vocabatur. Nostra autem cis-Borysthenica Russia, Sarmatia Europea; & Polonia ipsa, propriè Vandalia. Tota hæc

in

in univcrsum regio, frugum, ferarum, pecoris, piscium, & mellis copiam infinitam habet, præsertim in Podolia, ubi ex dictamno & aliis bene olentibus herbis ac floribus, ab apibus colligitur. Nobiles audaces sunt & strenui omnes, quin & agrestes ad bellum prompti, lorice, sclopetis, hastis, aliisque plurimis armis, præcipue autem cuspide venatorum & pharetra utuntur.

R V S-

*R U S S I A R U -
B R A .*

Nobilissima hæc provin-
cia, lacte & melle abun-
dans, ab Austro Ungariam,
Moldaviam & Bessarabiam
habet, ab Euro Scythiæ deser-
ta, & potentissimum Mosco-
viæ Principem, a septentrio-
ne Albam Russiam, Stiro &
Pripecio fluminibus disjun-
ctam: ab occasu vero Mi-
norem Poloniam, Visloca
& Vepro fluviis, quasi no-
tioribus terminis divisa.
Complectiturque in se sep-
tem amplissimas satrapias,
Russiæ Palatinatum impri-
mis,

mis, deinde Podoliæ, Volhyniæ, Belzæ, Braflaviæ, Kioviæ, & Terram Chelmensem Haliciensemque.

R U S S I Æ sarrapia habet Senatores, Archiepiscopum Leopoliensem, Episcopum Præmissiensem & Kioviensem Palatinum Rusfiæ, & Castellanos quatuor, Leopoliensem, Præmissiensem, Haliciensem, & Sanocensem, quia in totidem etiam districtus seu territoria dividitur. Et primi quide districtus, primaria urbs Leopolis est, sita longitudinis gradu 46. l. 49 Habet propugnacula satis firma, & arces duas; habet uti diximus sedem Archiep Catholici, & duorum Episcoporum.

H

nem-

nempe Armenici, atque Rus-
fici. Hæreticos autem nus-
quam admittit, nec admisit,
ob quod maxime a Sixto V.
laudata fuit & insignibus il-
lius donata. Viros litteratos
permultos habet, libenterque
promovet, & amat eo con-
currentes, atque ex eo em-
porio, civiumque elegantia
& humanitate maxime flo-
ret. Ignatiani hic Collegium
studiosorum habent; sed &
Dominicani, Franciscani,
Carmelitæ, Bernardini, alii-
que studia Theologica atque
Philosophica diligentissime
tractant. Humaniorum vero
artium gymnasium urbis,
optimos præceptores ex Aca-
demia Crac. sumit. Nundi-
næ

næ hic brumales , pro festo S. Agnetis celebres fiunt: solentque eò ex Ungaria, Moldavia, Turcia, atque aliis orbis partibus ditissimi mercatores venire. Cum autem præter fluvios infinitos, habeat Roxolania piscinas ingentes & stagna arte manumque facta ferè innumerabilia, quæ pisces omnis generis pinguißimos proferunt, idcirco illi hyberno tempore sale conditi (cum omnes recentes comedi & servari ob multitudinem non possint) vasis ingentibus, cum ad alias civitates, tum maxime nundinarum tempore Leopolim convehuntur, atque demum inde per totam Po-

loniam distrahuntur. Temp
 pla in hac urbe pulchra sunt ,
 & vestibus sacris atque vasis
 argenteis aureisque satis be-
 ne ditata, Societat. Clerici, in-
 ter reliqua clenodia , casulam
 gemmis totam atque lapi-
 dibus pretiosis variegatam
 habent , æstimatam aliquot
 myriades florenorum. Simi-
 liter templa alia, multos ca-
 lices aureos , multaue vesti-
 menta sacerdotalia marga-
 ritis distincta habent ; sed
 præcipue templum Cathe-
 drale mitram Episcopalem
 ingentis precii gemmis ex-
 ornatam. FF. vero Minores
 de Observantia , qui extra
 urbis muros sunt , templum-
 que magnificentissimum. si-
 bi

bi non ita pridem exstruxerunt, inter alias sanctorum reliquias, habent quoque sui instituti Fratrem unum, ad altare majus sepultum, Beatum Joannem Duclensem, miraculis clarum. Qui dum viveret, in divini verbi prædicatione inexhausti plane laboris erat. Eaque fuit in homine jam inde à primis annis pietas & innocentissima sanctitas morum, ut priscorum Anachoretarum eximium in eo specimen eluceret. Oppida præcipua hujus districtus sunt, Gliniani, Zloczovia, Zborovia, Grodecia, Komarna, Zolkvia arcem pulcherrimam atque hortos a-

mœnos templumque vario marmore exornatum habens; quamvis & aliæ civitates cum adjunctis sibi castellis non sint plane ignobiles, inter quas Javorovia, celebris tepidarum aquarum scaturigine in pago Sclovia dicto, ebullienti, utili valdè ad curandos varios hominum morbos, ut libro suo testatur, magnæ experientiæ Medicus, Sixtus Leopoliensis.

Secundus satrapiaë hujus districtus est Præmisliensis; urbsque ipsa Præmislia arce in scopulo sita, & duobus Episcopis, Latino sive Catholico, & Russico ritus Græcænici cohonestata est. Adsunt

&

& Ordinis Religioforum di-
versi, præter Venerabile Ca-
nonicorum Capitulum. Est
& Collegium pro studiosa
juventute Societatis J E S U
Clericorum : sunt & magi-
stratus diversi, tam castren-
ses quam terrestres : suntque
demum cives mercaturæ de-
diti plurimi : nundinasque
celebres quolibet anno ha-
bent, Castella hic passim no-
bilibium munitiora videbis,
ob frequentes Tartarorum
incurfiones muris, & propu-
gnaculis firmata, Bialoboki,
Sofnicia, Dombrova, Uher-
ce, Prochnicum, Laski, sed
quæ inter excellit Crasici-
num, recentioris fabricæ ad
Sanum fluyium, palatium, u-

no aut altero milliari à Præmislia. Oppida vero celebriora sunt Samboria, pulcherrimum Minoritarum monasterium habens, Fulstina, Dobromilia, Visnia, Zidaczovia, Mosciska, Dubiecia, Canczuga, Prævorstia, Iaroslavia, nundinas profesto Assumptionis B. Mariæ Virg. in toto Regno Poloniæ celebriores habens, ubi præter alias merces, e Perside Constantinopoli, Venetiis, Moscovia, & Amstelodamo apportatas, solent amplius quadraginta millia bovum venalium fieri, & medium tantum equorum. Ignatiani hic Collegium studentium habent domum-

mumque residentiaë extra urbem & virgines Vestales monasterium regia plane munificentia exstructum: neque arcis fabrica & munitio contemnenda est, quam Sanus alluit ab ortu, urbs autem posita ab occasu. Sequitur Lancutum templis ab egregio viro Stanislao Lubomiscio Palatino Cracoviensi magnifice exstructis, tum Palatio magnifico munitioneque fortissima & hortis amœnis exornatum.

Resovia arce eleganti & monasteriis, nundinis itidem vernalibus profesto Sanct. Alberti clara; lactitiorum hic & linteaminum

H 5 ma-

magna fieri solet copia, quod in toto tractu isto Germanæ gentis homines pagos inhabitent, capti in bello quodam à Cazimiro magno Rege Poloniæ, deductique è Saxonia cum liberis & uxoribus, ut eam oram incoherent, ut domicilium proprium. Hi itaque pecorum & lini curam magnam habent, & nundinarum tempore, cum ad alia circumvicina oppida venum comportant, tum maxime Resoviam & Jaroslaviam.

Tertius, Palatinatus Rusiæ, districtus est Sanocensis montibus Ungariæ vicinus, atque ipsi Transylvaniæ: ac ob id totus per colles dispositus,

situs, excepto qua Crofnam protenditur: quæ urbs in hoc tractu ferè principalior, emporium Ungatorum habet. Quamvis enim illi passim metces suas & vina, in oppidis submontanæ regionis deponant, huc tamen veteti consuetudine ut plurimum advehunt. Quare & cives hic paulo ditiores aliis, & nundinæ apud illos reliquis vicinæ populationibus longè celebriores. Habet hic quoque Sodalitas J E S U, Collegium artium humaniorum, Sanocum verò ipsum, quamvis tærritorii caput, multo jam inferius est quo ad civilitatem & frequentiam habitatorum, arcem tamen in faxo,

faxo, supra Sanum fluvium sitam non contemnendam habet : sicut & aliæ civitates ejus tractus , Brozovia . Rimanovia , Dinovia , Lesko , quæ indies ob metum Tartarorum munitiones suas firmiores faciunt.

Quartus Russicæ satrapicæ districtus est Haliciensis , montibus Transylvaniae ab occasu hyberno , a meridie autem Moldaviae faginis sylvis cinctus , Tyra nivo rapidissimo e montibus Carpatiis orto , versusque Eurum in mare Euxinum decurrenti, quasi per medium sectus : cujus pars Australior quæ trans Tyrum est posita , vulgo Pocucia appellatur. Op-
pi-

pidam præcipuam habet Haliciam à qua denominatur, olim regni Russici caput, Rexque proprie Haliciensis, non Russiæ (quia hæc tota in plurimas tetrarchias scissa, proprios duces habebat, sed quos inter primatum, & quasi monarchiam Ducem Rioviensem tenebant) nuncupabatur, ut latius hac de re Historiæ nostræ, Sed nunc ne vestigia quidem præcisæ illius magnitudinis apparent. Arx est ad Tyram sita alicujus notæ, sed oppidum cives habet subrusticos agriculturæ, non Mercurio deditos. Similiter Sniatinum, ad Prutum fluvium situm, quod pro-

proprie est Pocuciaë caput, soletque nundinas semel in annum non incelebres habere, quod Valachi emporium ibi suum, tanquam in vicinia faciant. Unde boum, ceræ, mellis, & equorum generosissimorum copia ingens eo adduci solet. Colomia non infrequens civitas ob salis cocti copiam, quod inde per totam Russiam & Lituaniam distrahitur, quarum omnes fere satrapiaë sale carent, nisi hic & in Præmissiensi districtu conficitur. Sunt itaque pagi nonnulli apud Haliciam, in quibus ex aqua e profundis puteis hausta sal decoquitur, & partim in modum farinaë, vel ni-

vis minutum relinquitur, partim in frustula conformatur, & sic divenditur. Conficiturque pluribus in locis Russicæ hujus satrapiaë, nempe apud Riboticios in tractu Præmissiensi, apud Dobromiliam, Samboriam, & Solum, quod etiam a sale nomen habet. In desertis quoque campis Ukrainæ, seu ulterioris Podoliæ, prope Boristhenem, est lacus quidam, cujus aqua sereno & ardente sole, in solidum salem concrefcit, quo circumjacentes accolæ utuntur. Sed ad rem nostram. In Pocucia nobiliora loca sunt Martinovia, Dolina, Strium, arcem in paludibus sitam habens. Cis Nestrum autem

aut

aut Tyram, Potocum, arce munita, & templo sodalium Dominicanorum, à Stephano Potucio, Palatino, Braflaviensi, qui ibidem fato functus quiescit, egregie exornatum. Ejusque successorum oppidum & arx Monasterziska, Uscie, Dobrovoda, aliaque complura castella, inter quæ Buczavia, arce firma conspicua, itemque Podhajecia muro cincta & propugnaculis, atque in vicinia arx Zavalovia non inelegans: tum Brezanum civitas populosa & templum pulchrum & palacium splendidum atque benè firmum habens.

Sequitur deinde **PODOLIA** continuis barbarorum

in-

incurſionibus & præliis fa-
moſa, quæ, ſi optata pace
poſſet ita frui, ut occidenta-
lioſes Europæ populi, certe
nec Italiæ, aut Ungariæ, ſoli
ubertatem & divitias invi-
deret. Habet & marmora di-
verſa atque alabaſtrum in
diverſis locis. Dividiturque
in tria quodammodo terri-
toria, Camenecenſe, Trem-
boulienſe & Laticzovienſe,
Camenecia eſt urbs cum ar-
ce, natura loci manuque per-
munita, triginta milliariis
bene longis diſtans a Leopo-
li verſus ortum hybernum,
longitudinis gradu 49 la. 48
Habetque & ipſa duos Epif-
copos Catholicum unum,
& Armenum alterum; gens

I

enim

enim hæc lucri causa libentissime in Regno Poloniæ immoratur, & merces nobis varias, partim e Perside, partim e regnis Turcæ, præcipue autem equos generosos adducit. Habentque hic, prout & in aliis urbibus Russiæ majoribus, suum magistratum seu seniores nationis, qui fidem Regi & Urbico magistratui pro reliquis spondent, & in vitia gentis suæ ipsi animadvertunt. Societas quoque JESU collegium hic suum habet, & instruit artibus juventutem. Secundo ab urbe lapide, est arx Potociorum, Paniouce dicta, à Joanne Potocio, insigni nostra ætate bellatore, Palatino

tino Braſlavienſi, recenti architectura exſtructa, celebris oppugnatione Turcica, cum anno 1621, bellum cum illis graviffimū ad Chotimiam in Valachia haberemus. Tremboula vero Laticzovia, Huſiatinum, Barum a Regina Bona olim fundatum, ubi etiam Jeſuitæ pro juventute informanda collegium habent, Czartcovia, Janovia, Zincovia, Miedzibozia, Ieſupolis Grodecia, Jaſlovecia, Satanovia, Zvanecia, Tarnopolia, Kitaigrodum, Dunaigrodum, & alia complura, hujus Dynaſtiæ oppida, ſingula ferè ob Scythiæ infeſtationem, & quaſi aſſidua bella, non male permunita

I 2 sunt

sunt, habentque arces sibi adjunctas firmissimas, & incolas bello natos, Martique deditos. Senatores hujus satrapix sunt tres, qui ad Reipub. Consilium pertinent, Episcopus Camenecensis, Palatinus Podolix, & Castellanus Camenecensis.

BRASLAVIENSIS Palatinatus ultra Podoliam in confinio Tartarorum positus, egregias populationes plurimas, atque arces permunitas habet, quas inter eminent, Morachua, Jarosovia, Zitomiria, Sarogiodum, Felstinum, Chmielnicum. Braslavia ipsa, ad Bogum fluvium sita, atque Vinnicza, conventuum nobilitatis atque

que judiciorum deputatus locus; ubi Societatis quoque Clerici , erudiendæ juventutis collegium egregium habent. Senatores hic duo, Palatinus & Castellanus. Districtusque satrapix duo , Vinnicensis , & Zitomiensis.

Similiter Tartaris vicinus est Palatinatus KIOVIENSIS , sed qui parte ab altera Moschum quoque habet , & quasi per medium maximo fluviorum Borysthene secatur. Urbs Kiovia ampla & populosa satis, olim sedes Ducum suorum , qui toti Russiæ seu Sarmatiæ , tam in Asia, quam in Europa, imperabant, Romanisque ipsis ,

ac postea Græcanicis Imperatoribus graves ; cæterum nunc vix ruinæ veteris illius magnitudinis apparent , eæque paucaë , omnia tempus rerum edax absumpsit. Est hic Archiepiscopus Russo- rum , omnium quotquot in Regno Poloniæ Græcanici ritus Episcopi sunt , primas seu Metropolita , qui Romano Pontifici obedientiam nunc præstat. Est & Episcopus Catholici ritus , qui cum Palatino , & Castellano urbis , ad Senatum Regni pertinet. Templâ hic tam Russo- rum quam Latinorum compluria , sed quorum unum , Archimandrita cum monachis suis Schismaticis , & re-

bellibus Sedi Apostolicæ ,
occupat , habetque centum
pagos maximos adscriptitios.
Sunt hic speluncæ naturali-
ter factæ in quibus corpora
olim Ducum Kioviensium
reponebantur , hodieque vi-
suntur nonnulla integra, quæ
illi pro sanctis venerantur.
Extendunturque illæ criptæ ,
feu subterraneæ speluncæ
uti ferunt, usque in Moscho-
viam per aliquot decumas
milliarium. Monachi illorum
(S. Basilii instituti) qui du-
rissimam vitam agunt, intrans
eas tempore Quadragesimali
ibi solitarii pœnitentiam per-
agunt. Alii vadunt in de-
serta , cilicio & catenis fer-
reis induti , interdum usque

in Scythiam remotiorem , ut ibi Euangelium prædicent , & martyrio coronentur. Ignatianorum opera , qui Kioviæ suum collegium habent ad Ecclesiæ Unitatem reducti. Habentque plurima monasteria in Russia , sed quorum alia jam sunt in unione cum Ecclesia Romana. Satrapia hæc late extenditur , tam versus Euxinum mare , in meridiem , quam versus occidentem & septentrionem ad Lituaniæ & Albæ Russiæ confinia : habetque & populata , & arcibus adjunctis permunita oppida plurima , præcipua vero Canioviam , Circassiam , Bohusslayiam ,

Pereslaviam, Bialocerquam, Stepanoviam, ex arte vallo & fossis munitam, Fastoviamque Episcopi Kiovensis residentiam, unde Jesuitæ suum collegium Kioviae transtulerunt. In hac satrapia & in supradicta Braflaviensi, plebs assiduis bellis exercitata, militares animos gerit, & tam ex oppidis, quam e pagis, in insulas Borysthenis congregatur, dantque nomina militiæ gratis, & se Cosachos vocant, servataque disciplina veteri partim in Scythiam pedes excurrunt & prædas inde abagunt, partim in Turciam per mare; aut si quo jussi à Rege fuerint. Fit autem

eorum numerus ad quadraginta millia, qui omnes fere in hyberna domos suas abeunt, paucis relictis in custodiam insularum, ne à barbaris occupentur: militantque Reipub. absque ullis stipendiis sola præda contenti. Quo tamen alacriores ad servitia fierent, solet illis Rex semper bello peracto, certam aliquam pecuniæ summam, ad reficienda arma donare, quo majorem numerum exercitus scribant.

Sed revertendo quasi domum, occidua Kioviæ est **VOLINIÆ** satrapia, quæ in duos maximos districtus dividitur, **Cremenecensem**, & **Luceoriensem**. Habetque

Se-

Senatores tres, Palatinum & Castellatum Volhyniæ, & Episcopum Luceorientem, qui Cathedram suam, cum Capitulo in arce urbis habet; ibidemque Societatis I E S U Clericorum Collegium pro studiosis. In urbe autem ipsa Episcopus Russorum. Nec multum inde procul est civitas Volodimiria, in qua itidem Russorum Episcopus sedem suam habet, & jurisdictionem late exercet. Reliquæ civitates sunt Rubesovia, Socalia veneratione miraculosæ imaginis B. V. M. nobilis, solet enim eo magnus hominum concursus semper fieri, votorum exolvendorum causa, procu-

rantibus sacra religiosis viris S. Francisci de observantia, quos vulgo Bernardinos dicimus. Hi igitur in insula fluvii Bug, magnificentissimum templum piorum eleemosynis, & monasterium propugnaculis firmum, ob metum hostium, paucis ab, hinc annis erexerunt, templumque illud totum pulcherrimis picturis, vasis argenteis atque aureis, vestibusque sacris gemmatis ad stuporem brevi tempore exornarunt. Sequitur Czartoriscum, Oleſcum, Crilovia, civitates egregiæ & arcibus munitissimis conspicuæ. Brodi oppidum,

à Stanislao Koniecpolscio
Castellano Cracoviensi &
Exercituum Duce Supre-
mo insigni fortalitio , Ec-
clesia Collegiata & Gym-
nasio publico condecora-
tum. Unde non procul
Podhorcense palatium cum
hortis & aquæductibus e-
gregiis conspicitur Dux
quoque Stanislaus Radi-
villus Cancellarius Litua-
niæ Supremus, in eadem
Satrapia civitatem suam O-
likam arce munitissima
atque elegantissima Ec-
clesia Collegiata supelle-
ctili aurea celeberrima & A-
cademia bonarum Artium
illustrem nostra ætate ad-
modum reddidit. Erecto ibi-
dem

dem Præposito Infulato & Monte pietatis. Sequitur Cremenencia territorii sui caput arcem in Saxo eminentissimo ostentans; deinde Visniovecia, Zaslavia, Constantinovia, Basilea, Dubna, Ostrogium, Zbaravia, quælibet arcem munitissimam & ornatissimam habens, utpote singulæ vetustissimorum Ducum Russo- rum sedes primariæ, & lares. Et Ostrogium sanc parte ab una (quamvis remotius paulo) Dermanum, monasterium Russicum pulcher- rimum habet, in quo institu- ti S. Basilii monachi, sub pro- prio Hegumeno, in Schif- mate, ab Ecclesia Romana
vi-

vivunt, habentque possessiones amplas: parte ab alia Miedieczum oppidum munitissimum, in quo Franciscanis Conventualibus, ultimus de familia Ioannes Dux Ostrogus, Castellanus Cracoviensis, sumptu (ut ita dicam) regio, templum & monasterium exstruxit. In urbe autem ipsa, neptis illius nuper Ignatianæ Societatis Clericis, Collegium pro erudienda juventute, & templum magnificentissimum erexit, in quo mariti sui ossa Caroli Chodkievicii, viri bellica virtute incomparabilis, cum lachrymis reposuit.

Iam vero BELZENSIS
fa-

satrapia, Leopoliensi districtui, & terræ Chelmenfi vicina, in medietullo quasi Rubræ Ruffiæ posita, urbem ipsam inter paludes sitam (ubi sodales Dominicani templum antiquissimum possident) & ab ea cognominatos duos Senatores habet. Palatinum & Castellatum Belzensem; dividiturque facile in quatuor territoria, Belsense, Buscense, Grodlense & Grabovecense, in quibus tot oppida & pagi, sed hæc prædicta quatuor, ut suorum territoriorum capita sunt, ita & præcipua aliis censentur esse, arcesque sibi munitas adjunctas habent.

Ul-

Ultimum locum Terra Chelmenfis tenet, intet Lublinenfem fatrapiam, & Lituaniæ confinia pofita, Volhyniam verſus ortum refpicit. Urbsque ipſa Chelma duos Epifcopos habet; unum Catholicum, cujus Cathedra non ita pridem Crasnoſtaviam translata eſt: & alterum Ruſſum, qui ibidem manet & templum ſuum Cathedrale tenet. Igitur in duo territoria diviſa, Chelmenſe videlicet, & Crasnoſtavenſe, duos quoque Senatores habet, Epifcopum, & Caſtellanum Chelmenſem. Oppidaque præcipua Chelma ipſa, Rozana, Vlodavia, Crasnoſtavia, ad Veprum fluvi-

um sita, ubi & Cathedra Episcopi, & arx palariumve, recentioris architecturæ sunt. Hic Divæ memoriæ Archidux Maximilianus, cum ad Regnum Poloniæ paucorum æmeritate vocatus, cum exercitu hostiliter veniret, a Joanne Zamoscio profligatus, captusque asservabatur sub custodia. Qui quidem prædictus Zamoscio in vicinia pene statim, urbem Zamoscium in rure suo hæreditario, munitissimam fundavit, & mœnibus, fossis, vallo atque propugnaculis ex arte præsentis Geometriæ communiavit, inque ea templum Canonorum (quorum Decanus infulatus est) pro summa

ma in Deum pietate magnificentissime erectum, omnibus requisitis sufficientissime locupletavit. Et ut erat maximus ingeniorum liberalium educator, artiumque omnium & elegantiarum pater, evocatis Cracovia viris doctissimis Academiam instituit, & non Zamoscium modo suum, sed totam etiam Russiam Musarum splendore illustravit. Addidit Collegium sacerdotum & Seminarium Clericorum Catharina Ostrogia Thomæ Zamoscii Regni Cancellarii Uxor, auctusque numerus Professorum & Canonicoꝝ egregie. Circumcirca sunt non contemnenda quoque oppida ut

Scebresinum, Turobinum, Tarnogrodia, Tomasovia, Ctesovia, aliaque complura; sed omnia fere ad ditionem Zamòscii spectantia, ubi & horros cultissimos, & piscinas restagnantes, & diversorum animalium vivaria, & ferrarias officinas passim videre licet. Similiter quoque & in Uchanie, ubi Illustris olim vir Nicolaus Danielovicz Regni Thesaurarius, templum magnificentissimum exstruxit, & cum preciosissimis aliis donariis, tum argentea suppellectili insigniter ditavit. Palatium etiam hic visitur superbum, & horti amœnissimi; quod commune est omnibus magna-

gnatibus Sarmatiæ. Hic addendam duximus Satrapiam Czerniechoviensem, ultra Borysthenem positam, quam Vladislaus IV. Moſchis ademptam Regno Poloniæ adjunxerat atque præterque civitatum Præfectos, duos in ea Senatores, Palatinum videlicet & Castellatum, constituerat, eisque loca in Senatu Regni assignaverat, Catholici ritus compluribus in locis templis excitatis fundatoque pro erudienda inventute Collegio Clericorum Societ. JESU Novogrodiæ. Sed jam ad Albam Russiam procedamus, quia Czerniechoviensis provincia propriè in Russia Nigra posita censenda est. K 3 RVS-

*RUSSIA AL-
B A.*

QUæ Magno Ducatui Lituaniam adjacet subjacetque Russia vulgo dicitur Alba partim quod incolæ eum colorem præferant, partim quod nivibus campi cooperti diutius quam alibi durent, & inspectantibus omnia alba repræsentent, ut etiam in naturam animalium color iste transeat, siquidem ibi & lupos & ursos, lepores, vulpes, aliaque tam domestica, quam sylvestria animalia passim alba videre est, quæ nihilo-
mi-

minus in aliis locis nata alium colorem habere solent. Regio est omnium rerum quæ ad victum spectant feracissima, siliginis, hordei, avenæ, tritici, ciceris, canabis, lini, mellis, lupuli, ceræ, pecoris, piscium, avium, & ferarum, hæque sunt divitiæ ipsorum, quas, partim Duna fluvio, in Livoniam ad emporium Rigense transmittunt, partim Nemeno, per Lituaniam, Regiomontem in Prussiam. Dividitur autem hæc nobilissima provincia, in sex maximos Palatinatus, seu satrapias, quarum prima populosior cæteris est **NOVOGRODENSIS** quæ in duos districtus dividitur: in

Novogrodensem & Slonimensem, uterque plurima oppida continet & bene populata, sed præcipua hæc sunt, Novogrodikum, ubi alternatis vicibus, cum oppido Minsco, Parlamentum totius Magni Ducatus Lituaniæ celebratur, & Ignatianorum residentia habetur, præter alia Monasteria Græci & Catholici ritus. Slonimum, Rozana, Selecia, Myfza, Lachovicia, à felicis olim memoriæ viro Carolo Chodkievicio, Generali exercituum Lituaniæ, palatio pulcherrimo, & propugnaculis, ex recenti dimensione factis, firmissimè communita. Similiter Nesuizia, Du-

Ducum Radivillorum nidus, ubi excellentissimus ille & cum omni antiquitate comparandus vir, Nicolaus Christophorus Kadivillus Peregrinus cognominatus, (quod habitu peregrini terram sanctam adierit) complura monasteria sumptuosissima, Xenodochia, Seminaria, Collegiumque Societatis JESU Clericorum, & Bursas studentium, plane regali animo & sumptu erexit, inque cæteris possessionibus suis templis passim restructis aut à fundamentis excitatis, palatium Ducale loco munitissimo moderna architectura exstruxit: similiter prætorium urbis, & arcem Myrh dictam

quarto ab urbe lapide , cum prædiis, villis, hortis, pomariis, piscinis, & viis quaqua versum per aliquot milliaria, ad regulam rectissimè dispositis, fossas à parte utraque & arbores fructiferas apposuit, inque media Sarmatia Italianam nobis exhibuit. Novem inde milliariis distat Slucum, urbs omnium quæcunque in Polonia sunt maxima, sed tota ferè lignea, templo Catholicorum excepto, & Palatio Ducis. Hæc olim, & jam patrum nostrum memoria Principem absolutum, sed Regi Poloniæ feudatarium, cum amplissimis possessionibus habebat, sed stirpe non ita pridem deficientem.

ciente, cessit cum omnibus
adjacentiis suis, in fami-
liam Ducum Radivillorum.
In Slonimensi vero districtu
Rozana Sapielharum nidus
cum ædificiis magnificen-
tissimis tum viarum rectissi-
ma dispositione percelebris
est Monasteriumque Basilia-
norum Catholicæ Ecclesiæ
unitorum Divæ Virginis Ma-
riæ imagine miraculosa per
torum Regnum Zyroviciis
claret.

Secunda satrapia est
MSCISLAVIENSIS, Pri-
petio fluvio a meridie & Bo-
rystheni ab ortu quasi trian-
gulari forma adjacens, syl-
vis tota inumbrata & aquis
immerfa, dividiturque in
duos

duos districtus amplissimos. Mscislaviensem & Modziensem : & more cæterarum satrapiarum Lituaniæ atque Russiæ duos Senatores habet, Palatinum & Castellatum Mscislaviensem, Oppida autem præcipua, Cleckum, Ouruckum, Homliam, Criczoviam arcibus pulcherrimis & bene munitis exornata, tum Ostrskum, Mscislaviam ipsam & Modziriam in mediis paludibus sitam. Ager tamen ubique vel innata fœcunditate, vel accuratiore hominum cultu benigne sementem reddit; Pecorumque omnis generis & armentorum abunde habet; sed maxime volucrum & fera-

ferarum sylvestrium.

Tertius Palatinatus est VITEBSCENSIS, sicut & ille superior, ad Borysthenem versus Euxum positus, qui itidem in duos districtus bonos dividitur, Vitebscensem & Braslaviensem; præterque has duas civitates, aut verius unam Braslaviensem (nam Vitebscum ipsum, ob occisum Beatum virum Iosaphat Archiepiscopum Ruthenici ritus Polocensem, quod eos ad unitatem Ecclesiæ Romanæ induceret, amisit jura civitatis & est redactum in pagum, sola arce regia cum jurisdictione relicta) & oppida ignobiliora, habet
Mo-

Mohiloviam urbem amplissimam, mercatoribusque plenam, emporio Moscovitarum claram, Præcipuæ siquidem preciosioresque pelles quæ ex Moscovia veniunt, per eorum manus tam in Polonia quam in Germania distrahuntur. Vitepscum ipsum Collegium Societat. JESU habet ex fundatione Alexandri Gosiewski Palatini Smolenscensis, reliquaque hujus provinciæ oppida & civitates, diversorum Religiosorum domicilia, conventus & monasteria. Tum palatia nobilium & arces bene munitas ipsasque populationes fossis & propugnaculis cinctas.

MINSCENSIS satrapia quartum locum obtinet, præterque suum districtum habet etiam Borisoviense territorium. Omnium frugum copia dives. Minscum arcem bene munitam inter aquas habet, aliudque propugnaculum inferius non contemnendum. Est hoc enim Russis in more, ut quas vis principales civitates suas duplici munitione firment, communissime inferiori & superiori arce. Unde & Barisovia quoque ad fluvium Berezinam sita, duplex propugnaculum habet, sicut & Minscum; quod tamen cives politiores continet, ob concursum nobilitatis

tis, Tribunali seu Parlamento totius Lituaniæ ibi durante. Sic enim consuetudine obtentum est, ut uno anno Parlamentum Vilmæ resideat, altero Minscii aut Novogrodicii vicibus alternatis celebretur. Toloczinum quoque hic, Smolniany, Coidanovia & Turkum haud incelebria oppida habentur; reliqua fere omnia ignobiliora. Monasteriis tamen & palatiis Magnatorum referta.

Quintum locum occupat **P O L O C E N S I S** satrapia, Poloteumque ipsum, ad Dunaanam fluvium positum, urbem mercatoribus plenam habet, & duplici propugnaculo seu

arci-

arcibus firma Archiepiscopi
Russici sedem in se continet:
in qua nostris temporibus
Beatus Josaphat collocatus,
ab impiis Schismaticis Vi-
tebscii interfectus, ad melio-
rem vitam transiit. Corpus
ejus huc translatum, maxi-
mis miraculis claret. Habent
etiam in hac urbe Societatis
Jesu Clerici, utiles in vinea
Domini operarii, Collegium
studiosorum, à Stephano
Rege erectum. Nec longe
admodum Usujatum civitas
egregia cum arce Starzicia,
Uelisia, caput unius distri-
ctus, ad eandem satrapiam
spectantis, & duæ incompa-
rabilis olim Herois Caroli
Chodkievicii munitissimæ

L

civi-

civitates Sclovia atque Bychovia, in quibus non modo progugnacula ex arte recentiori, sed & templa, monasteriaque ab illo, nova architectura sunt erecta. Tum monasterium Carmelitarum Discalceatorum Glebocii, & Franciscanorum Convent. Ozguæ; præter Abbatias Old. S. Basilii.

Ultima eaque maxima satrapia est SMOLENSCENSIS, Ducatum Severiensem, Terram Czerniehoviensem (utraque autem hæc septuaginta arces continent) & Districtum Orsanensem in se complectens. Smolenscum ad Borysthenis ripam in loco editiore positum, muro sex

cubitos lato , quinquaginta-
que duabus turribus firmum ,
speculam & propugnaculum
in medio urbis , in monte
excelsiore habet. Continet-
que circiter quatuor millia
domuum , præter aulas nobi-
lium & templa Religioso-
rum , tam Ruslorum quam
Catholicorum : inter quæ
unum est Ignatianorum , cum
Collegio pro studiosa ju-
ventute. Et sedes Episcopi
Russici , qui in spiritualibus
subjacet Archiepiscopo Po-
locensi , tanquam Suffraga-
neus , & uterque agnoscit
pro capite Romanum Ponti-
ficem. Catholicum verò E-
piscopum nuper fundavit
Vladislaus IV. una cum Col-

legio Canonorum profligatis inde numerosissimis exercitibus Moscovitarum. Idque ex destinatione patris sui Sigisf. III. qui Conventum Ord. Præd. fundaverat. Sunt & Græci ritus monasteria sexus utriusque, & FF. Min. de Observant: prout & Dorohobusi, atque Starodubi aliisque in locis. Dombrouna quoque oppidum non contemnendum. Sicut & Orsza ad Borystenem sita (in qua itidem Societatis JESU Clerici Gymnasium publicum habent) quæ semper fuit in ditione Regis Poloniæ: Smolenscum autem cum toto Ducatu Severiensi, ante an-

nos circiter centum, interceperat Moschus, sed Sigism. III, Rex noster modernus, Anno 1611. bello recuperavit, & insuper Terram Czerniehoviensem; Rumnensem & Sierpiejoviensem ab hoste extorsit, & Smolenscensi satrapiaë adjunxit.

L 3 PRUS.

P R U S S I A.

PRussia quamvis eodem cum Polonis regno continatur, peculiare tamen consilium publicum, peculiare leges, peculiaris iudicia, comitia, ærarium, ac belli gerendi rationem diversam antiquitus habet. Estque amplissima regio, plerisque sinuosis flexibus ubique amœna, & opportunis portibus maris Baltici maxime comoda. In latitudinem 50, in longitudinem verò circiter sexaginta miliaribus extenditur. Et ab occasu Po-
me-

meraniam, ab Austro Masoviam, Lituaniam cum Samogitia ab ortu, a Septentrione demum mare Balticum seu Sarmaticum habet. Atque urbium illustrium, oppidorum, arciumque frequentia, opimis incolarum divitiis. opibusque ac terræ ipsius ubertate, supra modum claret. Metallorum quidem ferax non est, sed pecoris omnigeni inæstimabili copia, piscationibus, venationibusque & sylvis fructuosissimis, atque aeris demum temperie cum amœnitate conjuncta, prædita est. Merces quas è Polonia, Russia, & Lituania accipit, maximo suo commodo trans mare mittit;

& vicissim in Poloniam importat, quicquid Europa universa, & India dives gignit, omnia fere per commutationem a transmarinis mercatoribus accipiens. Hinc vulgo simul & nobilitati res ibi lautior quam in reliquis partibus Regni vestitusque & habitatio cultior; quod totum prisca frugalitas, non modo conservat, sed etiam in dies auget. Habet autem Prussia præcipua flumina duodecim, Vistulam, quæ Silesiam, Poloniam, Masoviam & Prussia præterlabitur, Nemenum, ex Alba Russia, per Lituaniam & partem Samogitiæ decurrentem, Dereyanciam, Elbingam,

gam, Veseram, Passariam, Allam, Prægelum, Oflam, Drebnicam, Licam & Laviam. Præterea lacus plurimos, piscibus omnis generis exundantes; in his nominatissimus est Habus, ad quindecim miliaria in longitudinem, in latitudinem vero duo miliaria plus minus habens: augusta valde insula Neringa a mari disiungitur, ubi succinum sive electrum (ambram etiam externi vocant, quam fluctibus appulsam ad littoia, homines nudi obviam euntes parvis retibus excipiunt & extrahunt; mollem primum, sed mox in aere durefcentem quæ torno deinde ac scalpro
varie

varie conformatur) sicut & in omnibus Prussiae littoribus colligitur. Est & alius lacus aliquanto amplior isto, cognomento Curoniensis, sed in Prussia Ducali: reliqui omnes fere minores. Duplex autem est Prussia, Regia & Ducalis: sic dictæ, quod hæc Ducem, Marchionem Brandenburgensem, Regi Poloniae vestigalem, pro Domino agnoscat; illa, directe Regno Poloniae incorporata, neminem pro principe superiore, nisi Regem ipsum veneretur. Et Ducalis sanè minoribus oppidis frequens est admodum. & quidem nec incultis, nec immunitis, quæ ultra sexaginta numerantur:

habetque metropolim Regiummontem urbem emporio claram, tribusque oppidis & arce magnifica insignem, longitudinis gradu 43, lat. 54. In qua, Academiam quoque Albertus ex Magistro Ordinis Teutonici primus Dux factus An. 1544 erexit: sed quia Hæreticis professoribus regendam commisit, ideo hucusque incognita habetur, nec efflorescit ingeniis. Cives etiam ibi variis sectis infecti, templa Lutheri adhuc temporibus Catholicis erepta, suis prædicatoribus gubernanda dederunt. Quare Serenissimus Rex Sigism. III. cum à Duce illo Anno 1621. Homagi-

um Varsoviæ reciperet, legem imposuit ut Catholicis liberum religionis exercitium maneret, Duxque ipse templum illis à fundamentis erigeret, & omnibus requisitis ornaret, Clerumque insuper sufficientissime ditaret. Quod primo statim anno factum est ut in possessionem venit, alias enim Ducatu ipso privari debebat, sicut etiam, si subditis suis provocationes ad Regem in causis majoribus prohibuisset.

Regia autem Prussia, tribus satrapiis distincta est, Culmensi, Marieburgensi & Varmiensi. Michaloyiense autem territorium est in sa-
 trapia

trapia Culmensi, quæ ad meridiam spectat. Varmienfis ad Aquilonem, subiecta Episcopo suo, & sacro Ecclesiæ eius collegio, Regis Poloni majestatem agnoscentibus. Media est Marienburgensis, quæ sola fere plana & declivis est: reliqua Prussia pleraque omnis collibus molliter, & ad fertilitatem amœnitatemque commode distincta est. **CULMA** igitur primæ satrapiaæ caput, ad Vistulæ ripam sita, pro sua amplitudine infrequens civitas est, & Episcopo paret, qui inde nomen habet: quamvis cathedra ejus sit in oppido Culmensi, uno milliario inde

de distante. Templata tamen pulcherrima preciosisque vestibus sacris ornata habet, inter quæ minimum est illud Monialium, sed omnium tam quo ad possessiones, quam ad vasa sacra ditissimum. Ubi inter vestimenta alia usui sacrorum dicata habent quoque casulam totam diamantibus maximis pretiosissimisque exornatam, circumductam autem circumcirca catena aurea pulcherrimis gemmis distincta. Hujus satrapie oppida præcipua sunt Brodnicia, Grudentum, Radinum, Golubia, Rogozna, Brathianum, Covalia, Copriunicza, Lubavia Episcopi Culmensis, quæ omnia
fere

ferè mœnibus cincta sunt, & arces validas, beneque exædificatas habent. Sed primum locum obtinet Torunia, urbs in ripa Vistulæ sita, longitudinis gradu 41, latitud. 32. nulli ex urbibus Germaniæ pulchritudine, munitione & divitiis cedens. Plurima hic templa Catholica & Societatis JESU Clericorum gymnasium non infrequens, sed mercatores communissime & magistratus hæretici sunt, habentque gymnasium suum, in quo humaniora diligentissime tractant, in sacris autem ordinarie Controversias Cardinalis Bellarmini prælegunt. Habent & Bibliothecam

cam instructissimam, in qua duæ Ciceronis Epistolæ in tabulis cereis scriptæ asservantur. Prætorium quoque in hac urbe est elegantissimum, in medio foro situm, quale nullibi videbis: ingressis enim stuporem iniiciunt pavimenta, parietes, laquearia, trabes, ut nihil ad perfectionem architecturæ requiratur.

Secundæ satrapiaë caput est **MARIEBURGUM**, cum ipsum per se mœnibus turribusque permunitum: tum arce amplissima (in qua præcipui ex hostibus captivi communissime asservantur) & munitissima nobile, situm ad Nogatum brachium

Vistulæ, sexto ab urbe Gedano milliario: propterque adjacentis Zulavæ ubertatem, pagorumque in ea frequentiam & cultum, copiosum satis & frequens. Est autem Zulava insula in palustri olim restagnantis Vistulæ solo, operibus & præalri ac firmi aggeris objectu effecta, quæ magno hominum labore, & non sine periculo ab inundatione fluminis defensatur. Est duplex, major & minor. Major vocatur hæc quæ Maricburgo adjacet. Minor autem ea, quæ ad Gedanum est, inter alterum ejusdem Vistulæ brachium, & est quidem tota in possessione & libero

M usu

usu civium Gedanensium, Sed antiquitus major ejus pars Ecclesiæ Parochiali debebatur. Oppida hujus satrapia sunt primaria, Stuma, Gnievum, Novum, Stargardia, Orneta, sed præcipue Elbinga, bene permunita & copiosa, splendidisque civium opibus & mercatorum divitum frequentia clara, in qua præter urbis Consulem, Angli quoque suum Magistratum habebant. Fundaverat hic Albertus Primus Dux Prussiae Academiam Anno M. D. XLII. sed quia Lutheri discipulis gubernandam commiserat, ideo ignobilis hactenus fuit.

Tertia satrapia est VARMI-

MIENSIS Episcopa , seu principatus singularis, habens nobilitatem ab omni regionum magistratum jurisdictione exemptam , qui jure municipali eodem quo & cæteri Prussi utuntur. • Primaria urbs est Heilsberga domicilium Episcopi , (Cathedra enim supra Fraumbergam est) munitionibus & propugnaculis benè firma. Deinde Brunsberga ad Passariam sita , adeo frequens copiosa & permunita , ut inter primarias urbes Prussiæ numerari queat. Collegium Jesuitarum habet à Hosio Cardinali fundatum. His urbibus non multum cedunt , Gutestadia, Allesteinum, Re-

fla, Vormita, Melfacum, Vatemberga, Sebergum & alia civitates, Capitulo directe subjacentes. Senatus itaque Prussiae, quos consiliarios terrarum Prussiae vocant, constat duobus Episcopis, Varmieniensi (qui princeps & moderator reliquorum est) & Culmensi: Palatinis tribus, Culmensi, Marieburgensi, & Pomeranico (Pomerania siquidem iisdem quibus & Prussia legibus utitur, & quasi pro una provincia cum Prussia computatur, solo titulo Pomeraniae excepto,) Castellanis tribus, Culmensi, Elbingensi & Gedanensi (& hi supra nominati octo Senatores ad Senatum quoque Reipub.

pub. pertinent) & totidem
Subcamerariis , Culmensi,
Marieburgensi & Pomera-
nico : tribusque demum pri-
mariis civitatibus , quarum
non mediocris est potentia ,
Torunensi, Elbingensi & Ge-
danensi. Præter hos autem
magistratus, habent Prussi
Thesaurarium, Præfectos ar-
cium, Gladiferos, Iudices &
Scabinos; verum ii non perti-
nent ad consilium. Palati-
ni autem, qui jurisdictionem
exercent , majorem hic in
Prussia auctoritatem habent,
quam in cætera Polonia.

P O M E R A N I A .

POmeraniæ nomine generaliter id totum vocatur, quicquid a Vistula incipiens, usque in Cimbricam, littori maris Baltici adjacet; quod postquam in Germanicæ gentis ditionem cessit, cui-libet parti, inter fluvios majores in mare decurrentes sitæ, peculiare nomen, vel ab eventu, vel a loci natura, pro libitu imposuerunt. Proprie autem nunc Pomerania dicitur, ille tractus, qui inter Oderam & Vistulam fluvios, extenditur ad litus Balticum: cujus partem cetero-

rem Rex Poloniae : possidet
ulterior proprium principem
habet , ad Imperium Ger-
manicum spectantem. Qui
tamen nomine olim Lem-
burgi & Bithoviae, Regis Po-
loni beneficiarius fuerat , ju-
rat atque ritu solenni in ver-
ba ejus, quemadmodum &
Dux Prussiae. Sed nunc jam
ad coronam Poloniae rediit
& Provinciae Prussiae adscri-
pta est sub jurisdictione Pa-
latini Pomeraniae. Nam Re-
giae Pomeraniae , quae iis-
dem moribus & legibus
cum Prussia est , nec ni-
si titulo solo ab illa differt, &
fluvio Vistula disiungitur. Ge-
danum urbs metropolis est ,
longitudinis gradu 41. latit.

54. maris Baltici emporium celeberrimum, copia & varietate mercimoniorum, partim maritimorum, ex toto occidente & septentrione, partim terrestrium, ex diversis mundi partibus, & fluviatilium, maxime Vistulæ præterlabentis opportunitate abundans; adeo ut ædificiorum tam privatorum quam publicorum pulchritudine, incolarum & externorum multitudine, civium divitiis, propugnaculorum firmitate, machinarumque & instrumentorum bellicorum numero, cum præcipuis Europæ urbibus certare possit. Quæ cum hæretica tota sit, Officialem tamen seu Vi-

carium Episcopi patitur, & coram illo omnes hæretici variarum sectarum causas suas disceptant, præsertim in materia matrimonii. Quamvis enim hæc satrapia proprium Episcopum non habeat, in spiritualibus tamen tota subest Episcopo Vladislaviensi seu Cujaviæ, qui se etiam Episcopum Pomeraniæ scribit, & in ea non contemnendas possessiones habet: Etiam in suburbanis Gedanensibus: ubi templum & collegium pro erudienda juventute Ignatiani habent, Dominicani autem, Carmelitæ & Moniales in urbe ipsa, sicut & Vicarius Episcopi. Gymnasium hic

Lutheranorum celebre est ; itemque horologium urbis affabre elaboratum , & palatium publicum vulgo Gelda dictum. In ipso quoque maris portu , propugnaculum munitissimum extructum , Pharum vocant , & firmo præsidio custodiunt : ubi interdum quingentas una die cum mercibus naves appulsas videbis , quæ a præfidiariis excutiuntur , & portorium persoluunt. Conabatur huc Suecus bello durante irrumpere , sed a regiis fortiter exceptus , naves aliquot & Admiralem amisit , qui cum sua prætoria igni exustus fuit ; reliquæ fugatæ & submersæ , captæ vero septem.

ptem. Abundat autem magnopere hæc provincia, piscibus, frugibus, fructibus & sylvis; dividiturque in septem territoria, & totidem iudices habet, in Sluchoviense, Tucholiense, Suecense, Derfaviense, Zucoviense, Puscense & Mirachoviense. Quibus etiam Craina, & Cassubia, tractus terræ non contemnendi, adjunguntur: in quorum illo priore Abbatia Coronoviensis præpinguis est; in isto præfecturæ aliquot regiæ. Puckum præcipuū oppidum satrapiaæ cum arce munitissima ad mare sita, quam interceperat Súecus, uti locum sibi ad invadendam to-

tam provinciam valde opportunum, sed virtute nostrorum expulsus, multis militibus suis amissis. Nec multum illi cedit Sluchovia, Stargardia, Neimarcum, Meva, Choinicia, Dersavia, quæ arces sibi adjunctas habent; reliqua non item: nisi quod Amsterinum, bello hoc famam aliquam inter cætera sibi paria videtur acquisivisse, quod in eo duas Sueci legiones, Koniecpolscius Polonici exercitus Generalis, integras ceperit, armisque & signis spoliatos dimiserunt omnes, præter ductores ipsos. Habet Abbantias quoque hæc provincia prædivites, af-

1a-

fabrique facta monasteria,
Olivæ, Peplinæ, Cister-
ciensium : Zarnoveciæ ad
littus maris, & Zukoviæ,
monialium, & quod uni-
cum tantum hujus Ordi-
nis in tota Prussia est, pro-
pe Dantiscum, Cathusia-
norum.

M A S O-

M A S O V I A.

IN Meditullio quasi regni
 Poloniæ sita est Masovia,
 quatuor satrapiis distincta.
 Plocensi nimirum Palatina-
 tu; Podlachico; & eo, qui pe-
 culiariter Masoviæ nomen
 retinet; atque Terra Dobri-
 nensi.

DOBRINENSIS occi-
 dentalis est, inter Cujaviam
 & Prussiam posita; inque tria
 territoria dividitur, nempe
 in Dobrinense, Ripinense &
 Libnense sylvas fructuosas
 complures habet, & lacubus
 piscosis inprimis abundat:
 præterque hæc tria oppida,
 quæ

quæ suorum territorium diximus esse capita, nullum aliud celebrius habet, nisi illud quod vulgo Skompe vocatur, in quo Minoritæ imaginem Beatissimæ Virginis miraculosam asservant, fitq; eo magnus populorum concursus ex circumjacenti vicinia devotionis ergo. Gurzno etiam oppidum Episcopi Plocensis, (qui in toto illo tractu jurisdictionem suam exercet) est alicujus momenti, multosque pagos subiectos sibi habet. Senatores Terræ Dobrinensis sunt Castellani tres, Dobrinensis; Ripinensis & Slonnensis.

Hinc versus ortum procedendo, inter Vistulam &

Prussiam jacet Palatinatus Plocensis, qui in quatuor territoria dividitur, Plocense, Zaucrense, Mlayense & Stenense. Habetque Senatores quinque, Episcopum, Palatinum & Castellatum, Plocenses: deinde Racionensem & Siepercensem, Castellanos. Oppida ferè omnia ignobilia sunt, præter Sieperciam (ubi imago miraculosa Beatissimæ Virginis habetur, fitque hominum concursus magnus) & Ploscum ipsum, basilica nobile & Episcopo, situm in ripa eminentiore Vistulæ, unde prospectus in partes omnes amœnissimus; quem eo jucundiores faciunt naves

assidue huc, illuc transeuntes, & pomaria per circuitum urbis disposita, fructus sapidissimos proferentia. Templata hic plurima, & bene ditata, præcipuè Monialium S. Mariæ Magdalenæ in suburbano, & Benedictinorum Abbatia in arce, ubi Basilica quoque ipsa, haud inelegantis structuræ, dives argento & clenodiis, inter quæ visitur etiam caput S. Sigismundi Regis, à Serenissimo Rege Sigismundo III. loco illi (quod nimirum Basilica ipsa sit sub titulo S. Sigismundi erecta) non ita pridem donatum, thecæ auri obryzi inclusum, & plane regali munificentia, gemmis & la-

pidibus prætiosis exornatum. Capitulum hic fere æquales redditus cum Episcopo habet, nam Præpositus ipse integrum territoriū possidet, estque supremus Dominus nobilitatis illius, quæ ibi manet. Sicut & Episcopus, Pultoviensis territorii supremus est Princeps, nec ab illo datur provocatio ad Regem: sed ita nobiles sunt illius subditi, sicut & Episcopi Varmiensis; aut Cracoviensis, in Ducatu Severiensi. Jesuitæ hic Collegium erudiendæ juventutis habent, sed est & gymnasium castrense, sub cura venerabilis capituli, qui eo magistros ex Academia Crac. evocant.

Urbs ipsa civili populo abundat qui partim agros, & hortos pomiferarum arborum colit, partim mercaturæ studet, ad quam gnaviter, exercendam loci opportunitas, ipseque inprimis Vistula onerariarum navium capacissimus incolas invitat. Sulmonum hic & silurorum copiosior fit ex piscatione proventus, Mense Martio præsertim. Sed & Trocta hic ab egregia pulparum pinguedine maxime commendatur.

Sequitur **M A S O V I A** ipsa, quæ Episcopum nullum, Palatinum autem Generalem habet, atque Castellanos septem Curnensem,

Visnensem, Varsoviensem,
 Visegradensem, Zacroci-
 mensem, Ciechanoviensem
 & Livensem. In spirituali-
 bus autem partim subest Epi-
 scopo Polnaniensi, partim
 Plocensi, partim Luceorien-
 si. Et quia ampla provincia
 est, ideo in duodecim territo-
 ria dividitur, in Cynense,
 Visnense, Zembioviense,
 Varsoviense, Nurense, Visse-
 gradiense, Zacrocinense, Cie-
 chanoviense, Lomzense, Ro-
 zanense, Macoviense & Li-
 vense. Præterque prædicta
 oppida, quæ suorum territo-
 riorum capita sunt, habet
 complura alia notabiliora
 multo, ut Pultoviam, Episco-
 pi Plocensis residentiã late-
 riciis

riciis domibus. & arce in scopulo pulch:è exstructa, hortisque ac pomariis amœnissimis nobilem, quasi in insula Narvæ navigabilis fluvii sitam, in qua & Societatis JEsu Clerici insignè studium habent & Collegium Canoniorum templum magnificentum beneque provisũ. Czer-niense vero ad Vistulam situm, habet Abbatiam Canoniorum Regularium ditissimam: Tandem Minscum, Varcam, Vengroviam, Garvoliniamque optima cerevisia oppida celeberrima: similiter Stanislavoviam, Brocum, Viscoviam, Seroiczam, Lomzam Collegio Ignatianorum insignem; atque

demum Varsoviam ipsam
centrum Regni Poloniæ, at-
que ob id Comitiorum lo-
cum privilegiatum, ut ex
omnibus provinciis æqualis
sit comitantibus distantia.
Est enim sita longitudinis
gradu 43. latit. 52. quadra-
ginta milliariis a Cracovia
& Posnania. Habetque pala-
tium amplum quadratum, re-
center à Serenissimo Rege
Sigismundo III. sumptuosis-
simè exstructum, cum antea
tota ferè fabrica lignea fue-
rit, itemque extra urbem
aliud, Viasdoviæ Vistulam
prospectans, inter hortos
amœnissimos. Tempa quo-
que magnifica habet, inter
quæ primarium S. Joannis
Bapti-

Baptistæ, Canonorum secularium, picturis & vestibus sacris preciosis, pro regia maiestate exornatum. In suburbio, Cracoviensi dicto, versus Viasdoviam, est trophæum victoriæ de Moschis, capella nimirum, pulchrè jussu Regio fabricata, in qua repositus quiescit Jo. Demetrius Suiscius, Magnus Dux Moschorum, & tot populorum Asiaticorum Imperator, qui captivus vitam in carcere Gostiniæ finiverat, unà cum fratribus duobus.

Sunt & in suburbiis complura procerum palatia solerti artificum Italorum ingenio exstructa, sed quæ inter

Regia villa à Vladislao I V. nuper extracta interiori elegantia eminet. Tum colossus ille quem Divo Sigismundo III. Patri suo recen- ter erexit. Habet Masovia tota quinque & quadragin- ta millia equestrum fami- liarum, quarum si quælibet unum saltem virum equo ar- misque decenter munitum præberet, quantus in patriæ defensionem exercitus illico fuisset? Et sicut plurimi, ut cu- jusque census est, qui pos- sunt integras etiam turmas armare: præter pedites, quos duplo majori numero urba- na rusticaque plebs præ- bere posset. Sola siquidem Prasnensis regio septem millia

millia equestrium familiarum perhibetur continere, è quibus nulla tam egens est quin equitem unum in publico tumultu armet. Quos inter Vetustissima Romanorum Valeria familia corvum pro gentilitiis insignibus gestat & tam foecunda sobole est ut ad duo millia familiarum prope accedat. Gens pugnacissima, & quæ a perdita audacia, mortis contemptrix habetur.

Ultima provinciæ Masoviticæ satrapia **PODLACHIA**, in spiritualibus tota Episcopo Luceoriensi subiecta, duos tantum Senatores habens, Palatinum & Castellanium Podlachia. Di-

N 5 vidi-

viditurque in tres quasi districtus. Drohiczynensem, Mielnicensem atque Bielscensem : quæ etiam tria oppida sunt principaliora, reliqua non item, præter Holo vacze, Surasiam, Visokie & Knisinum. Ticocinum quoque oppidum non est postremo censendum, ob elegantiam palatii, inter paludes loco munito exædificati, architectura recentiore, studio & munificentia illustrissimi viri Christophori Viesiolovii, Magni Ducatus Lituaniæ Curiaë Marschalci, qui etiam quarto inde milliari, Bialostocum castellum pulcherrimum possidet, ubi templum, ad elegantiam modernam

nam cum omni sacro apparatu exstructum conspicitur. Et paulo inde longius, Supraslum Russorum in sylvis ditissimum monasterium, in quo S. Basilii professi, sub obedientia Ecclesiæ Romanæ habitant: fitque eo maximus hominum concutis, miraculis indies inclarescentibus.

S A M O C I T I A.

SAtrapiam ea nullam habet, sed præfecturas per multas: summusque ejus Toparcha, vulgo Capitaneus, locum in Senatu Regni, cum Episcopo & Castellano, habet, cum præter ipsum

sum , nullius urbis aut regionis præfecto , locum habere in Senatu liceat , nisi fuerit aliqua alia dignitate majori ornatus , puta Cancellarii, Marschalci, Palatini, aut Castellani. Regio hæc satis ampla & fertilis est , sed sylvis tota inumbrata : à septentrione Livoniæ contermina, marique Balthico : ab occidente Prussiam Ducalem in vicinia habet : à meridie & ab ortu Lituaniæ adjacet. Civitates tam Regias, quam nobilium complures habet , sed penitus omnes ligneas ; præter COUNAM, ad Crononis seu Nemeni littus sitam, collegio Soc. Jesu, & Monasteriorum celebritate illustris.

stris. in qua Germani mercatores, superiori ætate lateribus & lapidibus elegantius ædificare cœperunt : nunc reliqui incolæ quoque eodem studio tenentur, illosque superare contendunt. Sed turba agrestis in hamilibus casis habitat, quæ ut plurimum ad lacus, rivos, & flumina, sitæ sunt, stramentis aut asserculis intectæ : præter prædia domosque nobilium, quæ ampliores sunt & cultiores. Terram non ferro sed ligno proscindunt, quæ tamen non est arenosa, sed tenax & fertilis satis. Equos adeo parvos habent, ut vix credibile sit ad tantos labores eos posse sufficere, quibus
foris

foris in bello ad trahenda onera, domique in colendis agris utuntur. Episcopum habent Romanæ obedientiæ, qui, uti diximus, cum suo Castellano & Capiteano ad Senatum Regni pertinet, & Cathedram suam atque residentiam Medniciz tenet. In vicinia verò ejus est Præpositus infulatus Ordinis S. Augustini, cruce rubea signatorum, quos non ita pridem, quidam è prosapia Ducum Gedruciorum in rure suo hæreditario adscriptis amplissimis possessionibus, fundavit, quod nimirum in ea religione olim avũ suum paternum, Beatum Michaëlem haberet; qui Cracoviz

in

in Conventu S. Marci multis, cum viveret, virtutibus clauit, & non sine sanctitatis opinione in eodem cœnobio, ubi strenuum religionis pugilem se præbuit, è vivis sublatus quiescit. Ad cuius tumulum etiamnum quoque varia miracula patrantur, Deo sanctorum suorum gloriam in dies augente. Est & Collegium Societatis JESU Clericorum, pro studiosa juventute a magno illo Heroa Carolo Chodkievicio, Crois erectum. Qui cum ardentissimus veræ pietatis cultor esset, etiam Cretin-gæ, ubi sepeliri optabat F. F. S. Francisci de Observantia, magnificentissimum monaste-

sterium, ad littus maris exstruxit, & divite suppellectili, in vasis tam argenteis, quam etiam aureis, liberalissime dotavit. Sunt & alia plurima religiosorum virorum frequentia insignia, uti est Calvariae conventus Dominicanorum, Virzboloviae, Lincoviae, Gitovianis, Rosienis, Vornis, Telsis, atque alibi.

L I V O N I A.

Ultimo Regno Poloniae accessit. Livonia seu Lieflandia, regio amplissima, filiginisque & frumenti perdives, pecoribus ac jumentis domesticis omnis generis maxime abundans (quæ omnia

omnia deinde fluviis Duina
& Nerva ad portus maris,
atque inde in Hollandiam,
Scotiam & Angliam trans-
mittit) lacubus fluviisque
piscosis, & sylvis ad vena-
tionem idoneis referta: in
quibus habet urfos, alces,
vulpes, lynces, marturos, ca-
stores, & omnis generis ani-
malia, quæ ex Moscovia ve-
niunt. Siquidem eam ab o-
riente contiguam sibi habet,
& Nerva tantum fluvio ab
illa separatur. A Septentrione
cum Sueciæ regno & Finlan-
diæ Ducatu per maris Bal-
tici sinum viciniam gerit: Ab
occidente nonnihil Prussiæ
adhæret. A meridie vero Sa-
mogitiæ & Lituaniæ jungi-

tur : extenditurque in longitudinem nonaginta milliari-
bus Germanicis , in latitudi-
nem verò quinquaginta. Et
dividitur in oçto territoria,
Leitlandiam videlicet , Vi-
keclandiam , Curlandiam ,
Semigaliam , Estlandiam ,
Virlandiam, Hariam, Ger-
vandiamque : quæ singula
nunc bellis per tot annos sæ-
vientibus cum Sueco, atrocif-
simè vastata sunt, & à diver-
sis Principibus possidentur,
hoc est à Mosco, Sueco, Da-
no , & Rege Poloniæ , qui
præcipuas ibi arces & civita-
tes possidet , habetque in ea
septem Senatores ad Consi-
lium regni generale pertinen-
tes, puta Palatinum Castella-
num

num & Episcopum Venden-
sem, Palatinum & Castella-
num Parnaviensem, & Pala-
tinum atque Castellatum
Derpatensem. Ac præterea
vasallū non contemnendum.
Ducem Curlandiæ & Semi-
galiæ. Riga totius provinciæ
metropolis, quam fluvius
Duina amplissimus una cum
arce alluit: urbs ipsa muro
firmissimo propugnaculisque
& turribus densis undique
munita, item, vallo inexcusso,
tribus ordinibus tormento-
rum apto, fossisque duabus
ex utraque vallis parte cir-
cumducta, & stipitibus acu-
tis circumsepta. Instrumen-
tisque insuper bellicis, ac
tormentis æneis, & com-
O 2 mea-

meatu copioso , tum militibus stipendiariis , pacis & belli tempore bene provisa. Magnum in ea est & celeberrimum emporium : & quamvis duobus miliaribus distet à mari , naves tamen omnigenæ facillime de mari sub ipsa urbis mœnia deveniunt & redeunt. Ubi vero fluvius mari illabitur, est arx Dunamunda inexpugnabilis natura oportunitateque loci , duobus à Riga miliaribus. In ea omnes naves ex ultramarinis regionibus venientes, merces suas indicare , teloniaque persolvere coguntur : iterumque excutiuntur in Blokaus munitione sita medio loco inter
Ri-

Rigam & Dunamundam. Hæc igitur tam dives atque potens urbs, diversas hæresum sectas in se continens, molestè ferebat valdè, quod piissimus Rex Societatis JESU Clericos illis dedisset & Collegium pro instituenda juventute in urbe fieri jussisset. Similiter quoque Pernaviæ, Derpati, & Vendæ. Quare metuentes sibi, ne cura horum patrum, hæresis ipsorum extirparetur, tempore quo nos cum Turca bello gravissimo in Valachia occupati fuimus, concitatis circum vicinis urbibus ad rebellionem, Suecum ad se cum exercitu evocarunt, & ut fautorem ac promotorem
O 3 suæ

suæ religionis portis apertis admiserunt ; unde nobis postea bellum cum ipso difficilimum , non in Livonia modo, verumetiam in Prussia, simili scelere hæreticis urbibus eum ad se evocantibus per annos aliquot duravit. Quod postea induciis diremptum fuit , & Riga ipsa cum aliis nonnullis maritimis locis , in Sueci potestate mansit. Sunt etiam plurimæ aliæ in hac provincia Urbes & arces optimè munitæ , & ex laterculis omnes penè factæ : inter quas censetur quoque Kircholmia, ad Duinam fluvium duobus milliaribus à Riga versus orientem sita , ad quam feli-

felicis olim & piæ memoriæ
Dux exercituum Lituaniæ
Carolus Chodkievicius, cum
tribus suorum militum mil-
libus, aggressus Marte aper-
to Carolum Sudermanum,
patrem Gustavi, sic eum acie
vicerat, ut novem millia cæ-
forum essent, quatuor autem
millia captivorum. Penes
eundem Duinam superius
procedendo est arx Koken-
hausum, & paulo longius
Volmaria civitas, & castrum;
utraq; similiter clade Sue-
corum ingenti nobilitata: ad
illam enim septem millia
una die transmarinorum mi-
litum cæsa fuere: ad istam
ultra duodecim millia occi-
sa, vix duodecim horis elap-
sis.

sis. Sequitur Derpatum insignis urbs, & arx in colle munitissima, Moscoviæ contermina, cujus præfecturam, quod hostis esset in vicinia ipse prædictus Chodkievicius gessit, qui & totius Livoniæ Gubernator. fuit. Quamvis alius fuerit provinciæ Derpatensis Palatinus, subditorum defensionis à Rege institutus: Sicut & Vendæ atque Parnaviæ. Et Venda sane urbs insignis est & arcem firmissimam habet, ubi Rex Stephanus, Livonia à Mosco recuperata, Episcopum Catholicum instituerat, quod tota provincia varias hæreses amplexa, nullum sacerdotem Catholicum

licum haberet. Erat ibi & Collegium Societatis JESU, sed pulsi ab hoste in Lituaniam redierunt omnes, Episcopus autem in Minori Polonia Abbatiam Cisterciensium præpugnam Suloviensem sustentandi sui honoris causa a Rege obtinuit. Parnavia demum urbs est egregia ad mare posita, quæ & artem insignem atque benè munitam habet, ac propterea Palatinum gubernandæ regionis habet, quam similiter Chodkievicius vi recuperaverat à Sueco, cæso in ea firmissimo præsidio. Sed eam iterum nunc Sueci habent. Reliquæ populationes & urbes possidentur à diversis

O 5 Prin-

Principibus ut Nerva cum portu maris & duabus arcibus firmissimis a Moscho; Urbs Revalia cum portu a Sueco: insula Oſilia a Dano; reliquum quod Lituaniæ conterminum est a Rege Poloniæ. Et hæc de provinciis coronæ Poloniæ subjectis, deque situ & natura earum, nunc breviter videamus & examinemus Polonorum ingenia, opes, vires, leges atque alia quibus regnum suum firmant, & tantopere libertatem suam tuentur.

I N G E N I A
Polonorum.

Tingenia Polonorum sunt
 ✦ aperta & candida, utque
 Joan-

Joannes Boterus in suis Relationibus inquit, falli, quam fallere magis apta : minimeque proterva aut pertinacia, sed tractabilia & placida: unde in primis exemplis commoventur. Sunt autem principibus & magistratibus suis satis morigeri æquè omnium provinciarum populi, & ad comitatem, civilitatem, benignitatem, & hospitalitatem prompti, ita, ut ignotos & externos non modo libenter suscipiant hospitio, sed etiam invitent, & omni officio prosequantur : Et non solum ad convictum atque familiaritatem quorumlibet faciles, verum etiam ad mores & imitationem eorum, cum quibus

bus

bus vivunt , externorum præfertim, flexibiles. Tene-ram ætatulam litteris addiscendis impendunt, ut vernacula & Latina lingua legere & scribere sciant : unde ne in medio quidem Latio tam multos reperias, cum quibus Latine loqui possis, & ubi tam in Cancellaria Principis, quam in curiis Parliamentorum, inferiorumque omnium judicum subselliis causas decisas, & munimenta lingua Latina descripta videas. Adultiores, si plebeii sunt, agrorum cultivationi, opificio, aut mercaturæ sese addicunt: nobiles vero, militiæ, sacerdotio, & ministeriis opulen-
tio-

tiorum. Utrique autem libenter peregrinantur, & earum gentium linguas ad quas perveniunt, cupide & facile discunt. Sunt enim docilia hominum ingenia, & valent quocunque intenduntur: sed tamen alienis inventis perdiscendis ea magis accommodant, quam ut novi aliquid ipsi excogitent, & excellere magnopere ulla re student. Nihilominus non defuere nobis insignes Mathematici, Astrologi, Dialectici, Oratores, Poetæ & Philosophi; tum Medici, Jurisconsulti, atque Theologi, qui & Rempub. & Ecclesiam, ingenio suo atque scriptis illustrarunt. Ac super-

perſunt etiamnum clara patriæ ſuæ lumina , quorum monumenta cuanquam nondum in lucem prodierunt, laude tamen quam merentur non carebunt. In opificiis attamen noſtrates minus elaborant, ſed externis plerisque opificibus antiquitus uſi ſunt, & utuntur etiam nunc non paucis. Rem porro familiarem diligentius curare, non ita pridem occœpimus, idque ab extraneis, paſſim quæſtus cauſa ad nos concurrentibus, concitati: unde velut invidia quadam parandis divitiis & avaritiæ totos jam nos ita dedimus, ut quod olim Senatoris filiæ centum marcarum dos fuerat,

rat, nunc simplicis alicujus nobilis filiaë (quinimo & mercatoris jam) centum millium florenorum dos esse solet. Et non modo præstantiores genere, exoticis panis & pellibus utuntur, verum etiam inferiores & plebeii serico, purpura, & auro vestiuntur: passimque jam equos argento exornari, in vasis argenteis comedere, argento altaria etiam in villis & pagis onerare, argentoque, auro, margaritis & gemmis vestiri mos inolevit: nec restat aliud nisi ut aurum & argentum comedamus. Cum majores nostri satis haberent, si ex agris & prædiis suis honeste cum familia vi-

verent , non luxum exter-
norum aut splendorem con-
fectarentur : unde litium
nunc origo , & civium assi-
duæ discordiæ. Nec rei mili-
taris tanta cura, quanta supe-
rioribus seculis existit, cum
quisque privatum commo-
dum sectetur , & cupiditate
ductus lucrum non gloriam
aut famam bonam quærat.
Extitere tamen semper , &
etiam nostra hac ætate, mul-
ti virtute bellica præstantes
viri (de quibus sigillatim ,
prout & de viris eruditis ,
scripsimus) ut Moschoviticis,
Livonicis, Tartaricis, Turci-
cisq; expeditionibus , atque
hoc ultimo bello Prussico, vi-
dere licuit. Nec emarcuit vul-

go in Polonis vigor ille animorum, laudisq; bellicæ studium, si modo virtuti sua præmia non deessent.

VICTUS & VESTITUS.

Victus genti nostræ dapilior fere omnibus aliis Europæis, atq; ita in mensis ditiorum exquisitus, ut potissimam proventuum suorum partem Magnates, in aromata & vinainsumant. Antiquitus filiginei panis, & cerevisiæ ex hordeo aut tritico factæ, promiscuus erat omnibus usus, & quasi quotidianus: nunc jã non elegantiores tantum, sed vulgus etiam ipsum, pane triticeo, atque vino in conviviis utitur; præsertim in urbibus majoribus, &

qui viciniore sunt Hungariae. Et plebs quidem vicinana, succidia, vervecina, bubula, vitulina, lardo, lactariis, pisciculis, oleribusque potissimum mensam instruere solet: quarum rerum fora in pagis quoque, apud templa & parecias, festis diebus instituuntur. At urbanis & nobilitati multo delicatior victus, mensæque eorum cum altilibus omnigenis, tum feris animalibus, avibusque & piscibus lautis usque ad luxum interdum onerantur: aromatumque diversorum, saccari, vini, confectionum, & aliorum exoticorum condimentorum, aut bellariorum, maximus

ximus quotidie usus. Russis tamen & Lituanis, apud quos permagna est apum & mellis copia, mulsum, itidem prout & cerevisia cum lupulo aqua decoctum, infrequenti usu est, medonem vulgo vocant. Vestium vero genus, neque unum est, neque certum, aut suum cuique ordini, conditioni, ætati, & generi hominum: sed prout cuique diviti, aut pauperi placet. Exoticis tamen delectantur ut plurimum nobiles; milites autem potissimum inventores habituum fiunt. Sic quum bellum nobis cum Moscho fuisset, illorum more latas oblongasque togas, pellibus

preciosis, mardurinis, pantherinis aut zebellinis suffultas, prægrandesq; pileos gestavimus. Postea vero quam cum Turcis in Valachia rem gessimus, equorū ornatus, sagos militares, nonnullasq; oblongas, curtas, & asstrictas vestes ab illis, atq; eorū fociis Tartaris, desumpsimus. Mox bello in Prussia contra Suecū translato, laxiores caligas, coriaceas oblongas ocreas, pallia, atque alia vestiū genera, Germanico habitui similia, nobis fecimus. Atque sic spatio decennii unius, ter aut quater habitum vestium nostrarum correximus, aut verius corrupimus permutando: cum statim licentiam militarem
sc-

sequuntur qui domi mansere, juniores præsertim, ne dignoscantur, aut certè vilipendantur ab illis, qui alicui expeditioni interfuerunt. Idem sanè faciunt & scœminæ, atq; omnes Europearum matronarum habitus sibi usurpant, & ad suū patrium accommodant, prout cuiq;, tam diviti, quam pauperi, libet. Communissimè tamen omnes pannis extraneis, puta Germanicis, Flandricis, Gallicis, Anglicis, Hispanicis atq; Italicis utimur: maxima autè pars sericis diversorum colorum, & panno aureo. Nec obstat pretium, quodè longinquo ista veniāt, cum reperiantur nonnulli, qui interdum sexaginta vestibus

P 3 quam

quam preciosissimis pro sua persona comparatis, etiam famulos suos similibus induant, & potissimam partem bonorum suorum in id ipsum impendant, ut splendide cum suo comitatu vestiantur, tam fœminæ, quam viri. Ad exornandos siquidem gladios suos, pileos, atque equos, non minus pretiosis gemmis utuntur & auro, quam & filiæ aut uxores ipsorum; quæ clenodiis, torquibus, monilibus, annulis, alioque mundo muliebri nimium delectantur. Et vidimus nonnullas sæpiùs, nec valde divites tamen, totam suam vestem gemmis & lapidibus pretiosis usque

ad

ad talos exornavisse, lex tamen sumptuaria nescio quo pessimo fato nostro in Comitibus Reipub. non præscribitur, cum passim videamus nimio isto luxu, maximas quasvis familias, ad summam deinde egestatem pervenire, cum ingenti opprobrio & dehonestamento majorum suorum. Et non in vestibus modo hunc nimium luxum & prodigalitatem quodammodo habemus, sed in ædibus quoque & fabricis ligneis, quæ nihil sunt, nisi rogi apte compositus ad comburendum: in suppellectili varia, in conviviis & comestationibus, passimque jam laquearia
nunc,

nunc, & in privatis domibus auro teguntur: parietesque ædium non proceres modo, aut principes viri, sed mercatores jam & urbana plebs pretiosissimis aulæis ac tape- tibus vestiunt: Nec in urbi- bus modo, sed etiam in villis lautius habitare student, Ita- lorum fere opificum opera & industria. Jam autem iter facientes, fœminæ quidem carpentis, rhedis, cisiis, aut curribus junctis sex e- quis vehuntur: mares vero vel iisdem, vel equis potius. Pedestrem incedere per vi- am, longiorem præsertim, minus honorificum vulgo habetur. Prodeuntem in pu- blicum nobilem virum juxta
ac

ac foeminam asseclis mari-
bus, foeminam vero etiam
puellis pedissequis stipari
moris est. Et in eum usum
alit quisque domi suæ fa-
mulitium pro modo faculta-
tum, quos simili colore ve-
stium, non sine sumptu &
luxu vestiri usitatum est.
Plebeiis minor est hac in
parte cura fastus, atque
pomposæ ambitionis, exce-
ptis urbanis foeminis, quæ
& ipsæ bene cultæ, &
una aut altera pedissequa
comitatæ incedere student.

N O B I L I T A T I S

Prærogativa.

DOpulus Polonus in eque-
strem ordinem sive nobi-

P 5

lita-

litatem, atque plebem distinguitur primo; deinde in Ecclesiasticum & secularem statum. Nobilitas ad regimen atque defensionem patriæ segregata, plebs ad agriculturam, mercaturam, & opificia: ex utriusque autem, ad colendum Deum sacerdotes fiunt. Nobiles, antiquitus vocabantur milites, nunc communissimè dicuntur Equites, ab equestri militia cui sunt obnoxii. Habentque multas & magnas prærogativas, quæ partim regum & principum munificentia firmatæ sunt, partim moribus & institutis invaluerunt. Censenturque tantum nobiles esse, quorum

rum majores virtutis ergo in
eum ordinem allecti, gen-
tilitio signo donati sunt: aut
qui nunc ipsi hoc meruere
virtute sua, & publico
Ordinum Regni consen-
su, militiæ à Principe
sunt adscripti. *Præstabili-
us tamen habetur, nobilem
natum esse, quam factum.
Nasci autem patre simul &
matre nobilibus oportet, le-
gitimo conjunctis matrimo-
nio: quia nothi nobilibus
quamvis & illustribus orti,
non censentur in familiis,
neque nobilitatis præroga-
tivis fruuntur. Porro amitti-
tur nobilitas his duobus mo-
dis, Principis decreto nimi-
rum, ob admissum dedecus

&

& atrox aliquod facinus : & sordidi quæstus cupiditate , si quis videlicet desertis militiæ & agriculturæ studiis , mercaturam amplectatur , aut cauponationem artemve aliquam mechanicam exerceat. Est autem pari dignatione omnis Polonica nobilitas : nec ullum patritiorum , Comitumve , aut Ducum discrimen ; omnes jure æquali & libertate gaudent : omnes una simul Regem sibi eligunt , leges in Comitibus per suos Tribunos sanciant , bella vicinis indicunt , fœdera cum illis statuunt , tributa imponunt , eudendæ pecuniæ modum præscribunt , & omnem penitus Rei-

Reipub. administrationem in manibus ipsi habent. Rex tantum cum Senatu judiciis & deliberationibus præsidet, & quæ illi concluderint, moderatur, & sua autoritate pondus addit, nomenque tabulis & titulum Regium præscribit. Item, honores & beneficia distribuit, magistratus creat, & bonos præmiis pro libitu, malos vero pœnis, non nisi cum scitu omnium ordinum regni afficit: ne forte, si ipse vitæ & necis jura teneret, ad tyrannidē prolaberetur. Unde neminem è nobilitate captivare potest, etiam in crimine perduellionis, nisi jure convictū: nec captum capite plecti, nisi

Sen-

Sententiis Senatorum rogatis: qui itidem sunt ex nobilitate delecti, & paribus prærogativis cum illis vivunt. Quare, multos ex humili loco ac tenui fortuna videbis, non modo ad mediocres, verumetiam ad summos nonnunquam honores, amplissimasque facultates & opes, Regum beneficentia, ob virtutem proVectos; paucos autem ob scelerum atrocitatem ab illis punitos: quod a nobilitate maxima semper honestatis ratio habeatur, etsi in summa paupertate. Fraudem facere, promissum fallere, pejerare, mentiri, probrosum & infame est: & si quid ejuscemodi in probri loco

loco cuiquam obijciatur, præsertim ab ejusdem ordinis viro, non tam legibus & magistratum judicio, quam ferro manaque vindicatur. Cum autem Rex causas & actiones nobilium, per appellationes ad judicium suum devolutas, expedire ob occupationes, quæ illi semper maximæ, non usquequaque potuisset, consultum illi esse volentes justitiæ & rebus suis, eam judiciorum formam, non ita pridem adinvenierunt, quæ alibi Parliamentorum est, apud nos Tribunal appellatur: quo singulis annis, ex singulis provinciis, omnium consensu viri e nobilitate præcipua
eli-

eliguntur, & ad loca jam perpetuo destinata mittuntur, ut causarum differentias secundum leges & statuta decident. Quod cum sit ultimæ instantiæ, provocatio ab eo non datur: nisi ex paritate sententiarum causa aliqua remittatur ad Comitiam Regi & Senatui discutienda atque determinanda. Cum extra Comitiam Rex fisci tantum causas cognoscere potest, aut differentias inter tenentarios in bonis suis regalibus: tum quoque civitatum, oppidorumque Regni controversias, quæ jure Saxonico utuntur. Quod si Rex quandoque ab officio suo deflecteret, & vel in judiciis,
vel

vel in aliis rebus ac modis, publicas libertates suorum opprimere aspiraret, auctoritate Senatoria, qui ad hoc attentandum juramento sunt obligati, & per vices in Regia manere tenentur, facile prohibetur: sæpiusque illi acerrimè sententias dicunt, cum de Repub. deliberant, & Regem imprudentius regnantem objurgant, atque sic uno consensu, sanctissima majorum instituta, & communis patriæ charissimas leges, ad extremum vitæ defendunt.

LEGES & STATUTA.

LEges olim Poloni scriptas nullas habuere, sed

ab origine imperii, usque ad Cazimiri Magni tempora, jus omne in Principis arbitrio erat. Licetque ante ejus tempora, & Christiani jam per longam ætatem fuissent, & literarum scientias optimè callerent, ut passim in Senatu, & magistratibus tam secularibus quam spiritualibus, Doctores legum & artium magistri reperirentur. prout in veteribus nunimentis cuique videre licet. Nusquam tamen lex aliqua aut statutum Principis scripto promulgabatur, sed moribus tantum & consuetudinibus antiquis regnum administrabatur: lites vero & causæ privatorum, arbitrio bonorum

rum virorum determinabantur, qui Principis jussu, provinciarum Judices erant. Cazimirus itaque Tertius, ob prudentem regni administrationem Magnus cognominatus, primus ipse & nobilibus leges certas scriptas dedit: & urbicæ plebi, jura à vicinis Saxonibus accipere ex facili permisit, quod assiduis supplicationibus Germanorum, qui passim tum in Poloniam habitatum lucrifera causa veniebant, sollicitaretur, ut similem patriæ suæ urbium administratione haberent, & inter Sarmatas jurium ignaros, Consulum & Advocatorum honore, advenæ eminent. Atque

hinc mos invaluit, ut omnes
Poloniæ civitates, in hodie-
rum jure Saxonico (quod
vulgo Magdeburgense vo-
catur, quia ex illa metropoli
tum Saxonix urbe fuit allat-
tum) tum plebiscitis quæli-
bet propriis, & Constitutio-
nibus Regiis utantur. Nobi-
les autem, tam ad regimen
politicum, quam ad priva-
torum causas determinan-
das, jus peculiare suum ha-
bent: partim à Regibus su-
perioribus, qui post Cazi-
mirum Magnum, usque ad
ætatem Sigismundi Augusti
inclusivè regnarunt, vigore
legis traditum; quod volu-
mine singulari a viris doctis
complexum, Statutum Re-
gni

gni vocatur : partim quod recentioribus & nostris jam temporibus, ipsimet sibi in Comitibus publicis, approbantibus tamen Regibus cum Senatu, conscripserunt, & vocantur Constitutiones. Quæ, pro rei & temporis exigentia, sæpius immutantur, abrogantur, aut reassumuntur, omnes ex æquo provincias regni obligando, licet nonnullæ jura sua pragmatica habeant, præsertim Lituania & Volhynia, quæ in decisionibus causarum, propria statuta sua observant. Tum Prussia quoque, Ducalis juxta ac Regia, quæ omnis ferme jure municipali utitur, quod vulgo Cul-

mense vocatur: tribus civitatibus exceptis, Elbinga, Brunsberga & Fraumburgo, quæ jus Lubecense amplexæ sunt.

R E G I M E N
Politicum.

Poloniæ regime est compositum de tribus primis & simplicibus Rerumpub. formis, quæ vel unius, vel paucorum imperio, vel multorum omniumve quadam æquabilitate juris continentur. Habemus siquidem Regem, non successionem, sed electione creatum, qui est absolutus executor legum in Comitibus factorum. Habemus Senatum, e præcipua
no-

nobilitate selectum , & ad custodiam earundem legum deputatum. Habemus municipales nuncios , liberis uniuscujusque provinciæ suffragiis electos, & ad statuendas in Comitibus leges velut Tribunos aliquos designatos, qui & Regis potentiam, & Senatus nimiam auctoritatem restringunt. Et sic unanimi omnium studio, certis sane iisque angustis finibus, regia potestas in factum & equestrem ordinem , & utrique subjectos homines, atque bona , circumscripta est. Ac in sacerdotes quidem, jam inde ab initio susceptæ religionis Christianæ Rex nihil prorsus juris habet. De

Q 4 equi-

equitis verò capite & fama,
non nisi in Comitibus cum Se-
nato judicat : certis aliquot
causis exceptis. Senatu verò
& Tribunis inconsultis , ne-
que bellum cuiquam facit,
uti supra diximus, neque fœ-
dus publice cum quoquam
icit, neque tributa , vectiga-
lia ac telonia nova instituit,
neque leges novas scribit,
aut monetam signat , neque
alienat quicquam de bo-
nis regni neque transcribit
quemquam in ordinem e-
questrem , neque rem ullam
majorem ad Rempub. perti-
nentem statuit aut facit. Be-
nè autem ipse Episcopus
& Abbates nominat , Pa-
latinos & Castellanos , Mar-
schal-

schalcos, Cancellarios, The-
saurarios, Ducesque mili-
tiæ creat, reditus coronæ
dispensat, & præfecturas di-
stribuit, Comitiam indicit, ma-
gistratusque omnes & ju-
dices eligit. Denique univer-
sos Reipub. honores, solus
prout illi placet & lubet, con-
fert: habetque in manu om-
nes modos remunerandi,
beneficioque afficiendi quol-
cunque voluerit.

Porro Senatores qui Re-
gi adhibiti sunt, ut & confi-
lia actionesque ejus, ad sa-
lutem Reipub. & judicia, ad
justitiæ & æquitatis truti-
nam dirigerent, numerantur
ex omnibus provinciis col-
lecti, tam spirituales, quam

Q 5 secu-

seculares, centum quinquaginta. Namque tres noviter addidit Vladislaus I V. puta Episcopum Smolenscensem Palatinum & Castel. Czernech. Suntque ordinis quadruplicis, Episcopi, Palatini, Castellani, & Officiales majores, qui omnes jurati ad hoc collegium & ad consilium admittuntur. Et perpetuum est hoc munus quoad vivit quisque, certis annexum honoribus & magistratibus, partim Ecelesiasticis, partim profanis: abrogari verò nemini potest, nisi per maximam vel mediam capitum diminutionem, hoc est libertatis civitatisve, sive nobilitatis & bonæ famæ amissiono-

sionem: aut si quis alium magistratum honoremve adeptus sit majorem, quem cum priori tenere jure non possit. Sunt autem Archiepiscopi duo, Gnesnensis & Leopoliensis. Episcopi quindecim: Cracoviensis, Cuiaviensis, Vilnensis, Posnaniensis, Plocensis, Varmiensis, Luceoriensis, Præmisliensis, Samogitiæ, Culmensis, Chelmenfis, Kioviensis, Camenecensis, Vendensis, atque Smolenscensis noviter fundatus. Qui omnes, quo ordine nunc a nobis enumerati sunt, cum perpetuo servant in Senatu, dicendaque sententia, & in publicis celebritatibus. Palatini, triginta
qua-

quatuor. Cracoviensis, Pofnaniensis, Vilnensis, Sandomiriensis, Califfiensis, Trocensis, Siradiensis, Lanciciensis, Brestensis, Kioviensis, Inoulodislaviensis, Ruffiæ, Volhyniæ, Podoliæ, Smolenscensis, Lublinensis, Polocensis, Belzensis, Novogrodensis, Plocensis, Virebicensis, Maffoviæ, Podlachiæ, Ravenfis, Brefcensis, Culmenfis, Mécislaviensis, Marieburgensis, Braslaviensis, Pomeraniæ, Miscensis, Vendensis, Derpatensis, Parnaviensis, Czerniehovienfis noviter à Vladiflao. I V. institutus, & Capitaneus Samogitiæ, qui folus ex omnibus omnium

pro-

provinciarum & districtuum
præfectis Senatum ingreditur,
Castellani, tam majores,
quam minores, numero octuaginta
septe Cracoviensis (qui omnes
Palatinos antecedit, primumque
locum post Episcopos, inter seculares
Consiliarios capit) Vilnensis,
Trocensis, Posnaniensis,
Sendomiriensis, Califfiensis,
Voinicensis, Gnesnensis,
Siradiensis, Lenciciensis, Samogitiæ,
Brestensis, Kioviensis,
Inouladislaviensis, Leopoliensis,
Volhyniæ, Camenecensis,
Smolenscensis, Lublinensis,
Polocensis, Belzensis,
Novogrodensis, Plocensis,
Vitebscensis, Cernensis,
Podlachiæ, Ravensis, Bre-
scien-

sciensis, Culmensis, Mscislaviensis, Elbingensis, Brastlaviensis, Gedanensis, Minscensis, atque Czernichoviensis. Et hi dicuntur majores, quia cum cæteris Senatoribus, tam Ecclesiasticis, quam secularibus, ad omnia etiam secretissima consilia admittuntur. Minores vero non item, & sunt isti, Sandecensis, Medirecensis, Villsiciensis, Biecensis, Rogosnensis, Radomiensis, Zawichostensis, Lendensis, Sremensis, Zarnoviensis, Malogostensis, Vielunensis, Præmisliensis, Haliciensis, Sanocensis, Chelmenensis, Dobrinensis, Polanecensis, Præmetensis, Criyiniensis, Czechoviensis,

Naclensis, Rospiriensis, Biechoviensis, Bidgostiensis, Bræsinensis, Crusvicensis, Olyecimensis, Camenensis, Spicimiriensis, Inoulodensis, Covaliensis, Santocensis, Sochaczoviensis, Varsoviensis, Gostinensis, Visnensis, Raciosensis, Sieprcensis, Visogrodensis, Ripinensis, Zacrocimensis, Ciechanoviensis, Livenensis, Slonscensis, Lubaczoviensis, Conariensis terræ Siradiensis, Vendenensis, Derpatensis & Pernaviensis, Covariensis terræ Lenciciensis, Conariensis terræ Cuiaviensis. Hos sequuntur deinde Officiales Regni majores decem. Marschalcus Regni Poloniæ supremus,

& Marschalcus curiæ regni :
 Marschalcus Magni Ducatus
 Lituaniæ Supremus, &
 Marschalcus Curia Magni
 Duc. Lit. Cancellarius Re-
 gni Poloniæ, & Vicecancel-
 larius : Cancellarius Magni
 D. Lit. & Vicecancellarius.
 Thesaurarius denique Re-
 gni Poloniæ, & Thesaura-
 rius Magni Ducatus Litua-
 niæ. Palatini dicuntur, vete-
 rum Romanorum more, Du-
 ces satrapiarum : unde mu-
 nus quoque eorum apud nos
 idem est, esse ductores co-
 piarum districtuum suorum,
 in expeditionibus bellicis.
 Castellani vero à castellis si-
 ve oppidis, quæ singuli sin-
 gula habent attributa, sic

appellantur : & sunt quasi legati Palatinorum, Ductoresque & præsides nobilitatis sub suo quisque Palatino : Sunt autem in Palatinatu uno aliquando plures castellani. Officiales demum regni, ab officiis & functionibus quibusdam publicis, quibus funguntur, ad universam Rempub. pertinentibus, hanc sumunt communem appellationem. Sed sunt & alii officiales extraordinem Senatorium positi, trifariamque divisi : alii qui totius Regni, aut Magni Ducatus Lituaniæ officiales dicuntur, ut Exercituum Generales, Referendarii, Poccillatores, Dapiferi, Vexilliferi,

feri, cæterique similes: alii
aulæ Regiæ officiales, ut Ca-
merarius supremus, Præfecti
& Vicepræfecti Stabuli, Cu-
linæ, Curruum, Venatores,
Secretarii: & alii denique di-
strictuum, seu provinciarum
officiales, ut urbium præfe-
cti, Judices, Gladiferi, Quæ-
stores, Tribuni, aliique plu-
res quos terrestres officiales
nuncupamus, qui certas suas
functiones habent, in sua
quisque satrapia seu tractu,
vel ut vulgo loquuntur, ter-
ra: quarum quælibet olim,
discerpto in multos domi-
natus regno, suum Ducem
habuit. Omnes autem isti
tales, solius Regis arbitrio
creantur, & e sola nobilitate,

qui deinde ad senatorias dignitates assumuntur: quorū etiam opera Rex prout illi visum fuerit, utitur in legationibus, in commissionibus, in finibus regundis, in contributionum publicarum exactationibus, in militia, & id genus muniis publicis. Atque ita potentissimus quamvis Rex Poloniae sit, & supremus omnium coronae subjectarum provinciarum Dominus, tamen secundum legem & senatus praescripta vivere tenetur: regnumque ipsum amplissimum, licet, regio imperio gubernatur, nobilium nihilominus vigilantia & libertate, tam regia majestas, quam senatus

authoritas quodammodo temperatur, intraque æquitatis terminos omnes ordines regni cum ipso Rege continentur. Et cum omnibus eadem sit perpetua & constans tuendæ publicæ libertatis, & propagandi imperii voluntas: nihilominus regiam majestatem sic cuncti reverentur, amant, & honorant, ut injussu illius nihil penitus in Repub. faciant, pro ejus autem incolumitate & gloria, vitam ac possessiones privatas omnes effundere sint parati.

V A S A L L I.

TRes præcipui vasalli sunt Regni Poloniæ.
Dux

Dux Prussiae : Dux Curlandiae : & Princeps Valachiae. Duo illi haeretici sunt, tertius iste Schismaticus. Qui omnes, etiamsi Regem, tanquam regni feudatarii, superiorem agnoscant, & honoraria, pensionesque debitas, in signum subjectionis, statis temporibus praesentet; non sunt tamen viva membra regni, ut caeteri incolae Poloniae : non veniunt ad Comitata regni, ut Principis Consilarii : non habent suffragia in electione Regis: nec partem in gubernatione regni : nec pro dominis naturalibus habentur, sed pro extraneis, sicut vere sunt, quia deficiet in illis prole mascula

(Valachia excepta) Principatus illi ad coronam directe, tanquam membra ad suum corpus adjungentur. (uti nuperrime adjuncta est illa pars Pomeraniæ ratione cujus Duces Stetinenses Homagiũ Regibus Poloniæ præstabant) Unde subditi ipsorum nunc etiam in causis gravioribus ad Regem tanquam ad supremum Dominum & judicem recurrunt. nec possunt tyrannide opprimi à suis Principibus. Non item jam Moldaviæ seu Valachiaë populi, quia Principes ipsorum Turcam potiùs supremum Dominum recognoscunt, non, ut ante, Polonum; cujus modo majesta-

tem

tem tantum venerantur, & velut potenti vicino, stans temporibus honoraria mittunt. Olim tributum directe persolvebant, & a Rege investiti, jurabant in verba ejus: nunc à Turca absolute Principatus insignia, & corporis custodiam habent. Quamvis fœdere æquo inter Polonos & Turcas, etiam ante bellum Chotimense in pacem mutuam sancito, disertis verbis caveretur, ne provinciam illam cuiquam Turcarum Imperator unquam, præter Poloniæ regis voluntatem committeret: utque is, qui eam obtineret, Regi quoque Poloniæ fidelis esset.

RELIGIO.

Christianam religionem Polona gens, abjecto semel impio dæmonum cultu, septingentis circiter jam annis constanter retinet, religioseque colit, hæreticarum novationum insolens & impatiens, avorum nostrorum ætate, quando Hussus & Viclefus virus suum in Boëmia diffundebant. Sed postquam Lutherus, cum aliis suæ farinae hominibus, patrum nostrum memoria, per totam Germaniam zizania disseminavisset, quæ nobis vicina est, & commercia ferè quotidiana nobiscum habet, prætextu seu verius abusu libertatis,

tatis, nescio quæ non pestes
Poloniam invaserant, infe-
cerantque mentes hominum
nostrorū, ut per annos com-
plures diversi diversa de re-
ligione sentirent, & quisque
se judicem & interpretem
scripturarum putaret. Sed
nunc iterum Deo bono fa-
vente, in toto Regno Polo-
niæ religio Catholica præ-
cipua est: nec in Senatum ad-
mitti, aut ad minora subse-
lia vocari quisquam potest,
nisi Romanæ professionis.
Et majores nostri, tantæ
pietatis statim à recepta fide
fuerunt, ut Ecclesiarum An-
tistites in Senatu locum,
eumque primum habere vo-
luerint, ut omnibus consiliis

adhibiti præsentés, diligenter pro suo munere animadverterent, ne quid in legibus, aut moribus populi, contra Ecclesiæ sancita peccaretur. Eandemque ob causam etiamnum Tribunaliciis judiciis seu Parliamentis, minoris Ordinis mystas, e singulis Cathedralium Capitulorum Collegiis, piissimi Reges, interesse jusserunt. Sanctioribusque curis Regni & scripturis, prisco more, vel maxime tum, cum pertinacissimi hæretici Antistites e Senatu ejicere conarentur, cum maxima potestate præfecerunt, ita ut & Cancellarii & Procancellarii munus, alternatis vicibus

penes Episcopos maneret. Majorque Secretarius Regni semper ex Ecclesiasticis esset; frustra reclamantibus adversariis fidei, qui sub extremam ætatem Sigismundi Augusti Regis sapientissimi, & potissimum interregnorum tempore nimium invaluerant. Cæterum diligenti vigilantia sanctissimorum Præsulum, sapientiumque Regum studio (maxime vero pietate Divi Sigismundi III.) vix non omnes jam eradicati fuerunt. Verum Græcanici ritus homines in Russia, & Lituania passim legibus antiquis tolerantur, sicut & Armeni: partim Pontifici Romano

mano per obedientiam sub-
 jecti, partim non, qui Epi-
 scopos suos, & complures
 Abbates habent: & ritibus
 atque institutis Ecclesiasti-
 cis magis, quam dogmatibus
 religionis à nobis dissen-
 tiunt. Sunt quoque & He-
 bræi passim in toto Regno,
 & Scythæ Mahometani in
 Lituania & Volhynia, qui
 suos quoque ritus & super-
 stitiones habent; sed qui ne-
 minem à fide Catholica avo-
 cant, aut malo suo exem-
 plo inficiunt, ut assolent Hæ-
 retici. Fides igitur Catholi-
 ca in toto Regno præcipua
 habetur, magnusque ut par
 est, omnibus sacerdotibus
 honor habetur, solo sacer-

dotii

dotii nomine: & omnes Romanum Pontificem, ut summæ sedis Episcopum, ut omnium Episcoporum patrem, ut universalis Ecclesiæ caput, ut Apostolicum reverenter agnoscunt.

O P E S.

NEquæ magnæ, neq; contemnendæ sunt opes Polonorum, sed tales, ut omnes bellorum expeditiones hætenus suis met reditibus peregerint, sumptusque quosvis maximos in coronationes, nuptias aut sepulturas Regum suorum, ære proprio exsolverint, nullius vicini populi auxilio egentes. Et quamvis nonnulli Reges nostri

nostri, ob nimiam prodigalitatē suam, fœneratorum, aut cognatorum Principum pecuniis, ad privatas suas necessitates aliquando usi fuerint: nusquam tamen vel in maximis necessitatibus Respub. extraneorum emendicabat opem, aut mutuabatur aurum, etiam tum, cum nondum ipsa pecuniam signaret. Olim enim proprium non habebant nummum Poloni, sed externis, & maximè Boemicis usi sunt aliquandiu, quod metalla minus nota essent nobis. Primus Cazimirus Magnus æs & argentum signari iussit, postea tandem sero Alexander Rex, Sigismundusque Senior, au-

icos nummos cuderunt: quorum imitatione Rex Serenissimus modo, & argentum ad exemplum Germanorum, & aurum bonitate & pondere Ungaricorum signari jubet. Sed utriusque pretium sextuplo fere crevit, quam fuit avorum nostrorum memoria, ut signari cœperat: partim propter luxum, & crebriorem auri usum, exportationemque ad externos: partim propter deteriore reliquam monetam, cū ponderis diminutione, tum æris admixtione. Permagnus est autem nunc apud nos usus externæ monetæ, sed aureæ atque argentæ tantum, quæ pro mercibus undelibet im-

portatur : quanquam commutatione mercium permulta peraguntur. Exportantur autem è Polonia, siligo, triticum, ordeum, avena, milium, papaver, pultes diversæ atque legumina, lana, linum, canabes, lupulus, coria, sebum, alutæ, mel, cera, succinum, pix, cinis, mali, asseres, cæteraque materies fabricandis navibus, & ornandis domibus apta. Item sal, cerevisia, vitriolum, nitrum, lazurum, coccus, æs, plumbum, ferrum, cuprum, orichalcum, carbones terrei, vasa vitrea, equi, boves, verveces, porci, lardum, aliaque innumera quibus vicini & etiam transmarini populi à nobis indigent

gent. Et à quibus vicissim ad nos importantur panni sericei, aurei, lanei, lineique subtiliores, aulæa tapetes, & alia parietum, equorum, & hominum ornamenta, quorum opificia minus exquisita sunt apud nos, licet non desit materia, & aliis gentibus suppeditetur. Importantur etiam margaritæ, gemmæ, pelles preciosæ, husiones seu mariani, halces, & alia balsamenta, & vento vel sole durati pisces marini. Adhæc argentum, aurum, stannum, & calybs, cum facta, tum infecta: vina demum & aromata, & varia eduliorum condimenta atque cupediæ, sine quibus bene pos-

S

set

set stare patria nostra, si ad veterum Lacedæmoniorum rigorem ordinata esset. Cum itaque plures merces nostras mittamus extra regnum, quam indigeamus externis, eisque non tam ad necessitatem, quam ad luxum spectantibus, consequens est, ut non penitus inopes dicamur, respectu aliorum Europeorum qui & mercimoniis & opificibus diversis, & metallorum abundantia, & œconomia demum diligenti administratione multo nos antecedunt.

MILITIA.

Quia suis rebus contenti, nusquam bella offensiva

ya

va vicinis populis Poloni inferimus, nisi forte prius lacerati ab illis: idque potius ad ulciscendum injurias, recuperandumq; ablata, quam ut invadamus possessiones eorum, & dominemur illis. Ideo & militiam quoque nostram, defensionis verius patriæ aptam habemus, quam expugnationi urbium alienarum, fortissimorumque propugnaculorum, qualibus vicini nostri confinia sua a nobis muniunt. Proindeque exercitus nostri majori ex parte equitatu constant, qui e præcipua nobilitate est, ut in campos apertos excurrant, procedantque obviam venienti hosti, prius quam ille

fines nostros attigerit. Pedites autem paucos habemus, eosque è plebe omnes, non ita ad pugnam, quam ad labores castrenses evocatos, ut nimirum fossas dum opus fodiant, vallum excitent, pontes construunt, vias sternant, tormenta & impedimenta bellica conducant, atque demum castra ipsa custodiant. Quod si vero oppugnationem loci alicujus meditamur, tum è Germania aut Ungaria mercenarios nobis pedites adducimus, qui sunt exercitatiores nostris. Equitibus autem semper contenti sumus nostris: qui, si generali edicto ex omnibus provinciis ad

propugnandam patriam evocati sunt, extra fines regni ultra quinque milliaria procedere non debent. Si autem procedere necesse sit, tum statim in Comitibus, quæ semper bellum præcedere debent, militem stipendiarium decernimus. Qui quidem cum è præcipua nobilitate conscribatur, ita in pugnis solet esse animosus, ut in maximis etiam periculis sese non deserat, neque animum despondeat: & ut audaces fortuna juvare consuevit, validissimos hostium exercitus, exigua suorum manu in campis adoriatur, & sæpissimè vincat. Sic sub Divo Sigismundo I. (ut hic vetu-

stiora omittam) Lesniovius mille quingentis hastatis, quadraginta millia Moschorum aggressus, in fugam omnes vertit, & novem circiter millia ex illis occidit. Sic Boratinus similiter duobus millibus equitum, tredecim millia Moschorum adortus, miraculosam ex illis victoriam reportavit, septem millia occidit, & tormenta bellica omnia ademit. Camecinius sex millibus suorum, viginti quinque millia Tartarorum in acie prostravit. Tarnovius quatuor millibus, viginti duo millia Turcarum atque Valachorum cecidit, & quinquaginta duo tormenta bellica accepit. Sub

Augusto autem Rege Sigismundi F. Radivillus septem millibus ad Vlam, triginta Moschorum millia delevit, & arcem ipsam die eadem expugnavit. Et Sapielha quinque millibus Vendam defendit; & viginti quatuor Moschorum atque Livonum millia una acie prostravit. Sub Stephano deinde Rege, Zborovius non integris duobus millibus, totum rebellium Dantiscanorum exercitum, ex transmarinis populis conscriptum una die delevit, & præter captivos ultra octo millia cæsum in acie numeravit. Denique sub auspiciis Divi Sigismundi III. Zamoscus non totis

sex millibus Archiducem Maximilianum circiter octodecim millia in castris habentem non tantum devicit, sed & ad deditonem coegit. Cazigerejum Scytham, cum septuaginta millibus in Poloniam tendentem, in campis Cicoræ tribus millibus fuorum, ita retudit, ut multis millibus in acie amissis statim in Tauricam suam rediret. Chodkievicius vero tribus millibus Suecum in Livonia adortus, novem de ejus exercitu ad Kircholmiam occidit, quatuor millia captivorum habuit. Similiter tribus millibus equitū Zolkievius, octuaginta Moschorum millia inopinato ad

Cluffiniam aggressus , omnes statim in fugam vertit , & tres Germanorum legiones in eodem hostili exercitu captas cum Duce suo , Comite de Pontibus , ad Regem , Smolenscum duxit. Konicpolscius quoque nuperimè in Prussia quinque equitum cohortibus , novem millia Gustavum ad Stumam habentem , audacter aggressus , cæsis ultra mille , in fugam cum turpissimam vertit , & omnia tormenta bellica illius accepit. Et ad Amerstinum in Pomerania , duas ejus legiones nactus , manibus non confertis , ad deditonem statim coegit , cum non ex integro

duo millia equitum secum haberet, peditem omnino nullum. Sic nostri semper hostis quamvis validissimi impavidi, quem campestri prælio, licet exiguis copiis impares alacriter adoriuntur. Et sunt equites ipsi quasi in quadruplici differentia: pedites in duplici. Ex equitibus, alii sunt gravioris armaturæ, & alii levioris: & qui gravioris armaturæ dicuntur, alii sunt hastati, & vulgo Hussari vocantur; & alii sclopetis tantum armati, & vocantur Harcabufferi: utrique autem isti, ferreis thoracibus atque galeis sunt vestiti. Levioris deinde armaturæ, alii sclopetis ob-

longis, alii autem faretris & lanceis brevioribus sunt armati: & utrique lorice induti, atque communi nomine Cofachi appellati. Pedites verò, alii vocantur Haiduci, qui sunt è Polonia, aut Hungaria conscripti: alii Cofachi Zaporosenses, qui è partibus Rusiæ vicinis Scythiæ, ultrò nomina dant militiæ, & ducem suum proprium, disciplinamque castrensem habent. Omnes autem isti, frameis incurvis seu acinacibus, & sclopetis oblongis in prælio utuntur: nisi quod illi priores, uniformi vestium colore à Rege donantur: isti, rudi panno tecti, equos singuli serè

atque currus habent, quibus deinde castra sua muniunt, & in præliis loco aggeris aut sepimentorum contra potentiam hostis utuntur (Sed hæc sufficientius in Equite Polono ad Urbanum VIII. Pont. Max. perscripsimus) proque occasione & necessitate, partim in equis, partim pedes pugnant: partim denique naviculis suis conscensis maria pervolant, & Turcæ ditiones infestant. Ut igitur omnis serè equitatus noster (præter servos) è nobilitate est, sic totus peditatus è plebe, præter cohottium ductotes & præfectos Haiducorum. Nam Cosachorum Zaporosensium

sium, uti centuriones, & Chiliarchæ, sic & Dux ipse, quem è medio sui eligunt, plebejus est. modo artis bellicæ peritus sit & fortunatus, alias deponitur statim, & alter illi surrogatur. Quæ sequentes, terra & mari Scythas Tauricanos, atque Turcas assiduè bello laceſunt, & maximas de illis sæpiſſime victorias referunt, adeo ut jam aliquoties Constantinopoli noſtra ætate trepidatum fuerit.

V I R E S.

DOloniæ vires & numero & natura ſunt tales, ut pauca Europæ regna eas æquent, nullum verò ſuperet:
&

& si ordo, qui est anima rerum, melior apud nos esset, proculdubio nos cunctos occidentis populos superaremus. Cum enim ad potentiam & firmitatem cujusque status, requiratur numerositas virorum bellicosorum, abundantia comestuum, pecuniarum magnitudo, armorum sufficientia, & frequentia munitionum. Nullum prorsus ex prædictis conditionibus, debite & convenienter habemus, quamvis singulas, præ aliis gentibus, excellentiori quodam modo possideamus. Et quantum ad viros bello aptos, & militiæ peritos: certum est Regem

Poloniæ, posse ducenta equitum millia habere, absque ullis stipendiis, & oneribus publici ærarii: quorum quilibet sumptu proprio, vel eo nomine quod nobilis sit, militare tamdiu tenetur, donec vel bellum finiatur, vel a Rege in hyberna omnes dimittantur. In tanta igitur nobilium multitudine, quæ præter armorum tractationem, aliam professionem non habet, quid mirum si duces bellorum aliunde non quæramus? & optimos imperatores inter nos habeamus? Habituri multo plures & excellentiores, si virtus unumquemque, non divitiæ aut vetustas familiæ, ad dignita-

gnitates & officia Reipub. promoveret : sed quia pauperem esse, vitio seculi probrosum est, ideo pauci in magistratibus præstantes, pauci in militia clari : illaque ingens nobilium equitum multitudo, quam diximus ob malum Reipub. regimen, nullatenus simul convenire contra hostem potest, nam aliter nudarentur provinciæ, conterminæ potentibus vicinis, quas utique custodire oportet, cum militem in urbibus præsidarium nullibi omnino habeamus, qui impetum supervenientis hostis aliquomodo reprimere posset, præter paucas cohortes in Russia, quæ excubant
a Scy-

à Scythis. Jam autem hostes undique potentes & parum fideles habemus, Turcam, Scytham, Moschum, Suecum, & Germanicam nationem: quæ licet variis fœderibus, & toties iteratis affinitatibus nobiscum juncta sit, semper tamen Principes eorum inhiant patriæ nostræ, & in omnem occasionem sunt intenti. Bene tamen potest, relictis ad custodiam provinciarum aliis, centum equitum millia in castris Rex Poloniæ habere: ut & Vladislaum olim Jagellonem contra Prussicos Crucigeros, ad Grunevaldum habuisse legimus, cum nondum coronæ Poloniæ, Prussia,

Pomerania , Curlandia, Livonia, atque Samogitia, populosissimæ provinciæ junctæ fuissent. Contra eosdem Teutones, filius ejus Cazimirus, præter Russos & Lituanos, ex sola tantum Polonia, sexaginta equitum millia ad Choiniciam duxerat. Hujus deinde filius Joannes Albertus, octuaginta nobilium millia, ex Polonia & Russia solum, contra Stephanum Valachiae Principem, collegerat. Frater vero illius Sigismundus I. ex provinciis Magni Ducatus Lituaniæ quinquaginta duo millia contra Moschum ad Orsam conscripserat, cum Livonia nondum nostri ju-

ris fuisset, & Curlandia, quæ nunc ad Ducatum Lituaniæ pertinent. Itemque centum millia ad Leopolim habuerat, cum in Valachiam moverit, nulla satrapia Lituaniæ in commilitium evocata, præter aulicos, & voluntarios, qui ultrò Regem suum comitabantur. Similiter ejus filius Sigismundus Augustus, paucis è Russia stipendiariis, cum Duce Nicolao Meletio evocatis, quum in Livoniam contra Teutones Marianos, Lutheri hæresim tum amplexos, expeditionem sumpisset, centum & viginti millia armatorum, è sola Lituania, eique adnexis satrapiis habuit.

buit. Jam autem nostra ætate, octuaginta millia armatorum bello civili ad Sendomiriam censebantur, cum nihilominus potior pars regni quiesceret, nec sumerent arma contra Regem provinciæ, nisi proceres quidam; è quorum ordine pars major, aut certè sanior Regi ipsi adhærebat. Et bello nuper cum Turca durante, cum Divus Sigismundus III. generalem nobilitatis expeditionem edixisset, vix tres aut quatuor satrapix ad Leopolim convenerant, & jam numerus ad quinquaginta millia (cum cõmitatu regio, qui pedites Germanos complures secum mercenarios duxerat)

<http://rcin.org.pl> xerat)

xerat) ascendebat : quid si omnes Regni provinciæ, uti fuerat imperatum, convenissent? Sed in ista multitudine, duo desiderantur, quæ in bellis gerendis maxime sunt nociva. Celeritas nimirum, & obedientia : quia & tarde nobiles sub signa conveniunt, Comitibus primo tot hebdomadas celebratis, sine quibus bellum edici non potest: & difficulter ab œconomia sua, uxoribus, atque liberis divelluntur, usque tertium edictum expeditionis bellicæ, prava consuetudine expectantes. Cumque jam ad locum designatum convenerint, tum se unitos & armatos animadvertens,

aut contra Regem , aut contra Senatum tumultuantur. Vel etiam interdum Reges ipsi , tardius in expeditionem procedunt , & mora tempus elabi ultro patiuntur; ne vel à nobilitate ob malum regimen exagitentur, vel prætensionibus illorum, cum diminutione suorum reddituum aliquid tribuant. Unde incommoda ista Respub. prospiciens, stipendiario milite ordinariè bella peragere consuevit, generalem autem nobilitatis expeditionem, in ultimum tantum casum reservavit, ut , si vel tributa non sufficerent, vel hostis ita potens esset ut ei resistere conscripto milite Ge-

neralis belli nequiret, tum ad generalem omnium nobilium expeditionem, tanquam ad ultimum remedium confugiendum putarent. Prout nuper præterito bello Turcico faciendum censuerunt, cum barbarus sexcentorum fere millium exercitū in nos duceret, Generalis militiae cum septuaginta millibus stipendiariorum, extra limites regni in Valachiam præmissus fuerat, ut eum obuius exciperet. Rex autem in confiniis quasi, ad Leopolim nobilitatem convocabat, quibus cum suppetiatum, præmisso exercitui cum filio, ire debuerat. Et si tum celerius, uti decretum

erat in Comitibus, supervenisset, profectò majores longe progressus belli fecisset, majoremque sibi ac suis gloriam apud posteros paravisset. Quo autem in ejusmodi expeditiones paratior nobilitas fieret, statutum est jamdudum publico Comitiorum decreto, ut prima post Paschatis festum Dominica, in singulis satrapiis Iustratio in armis fieret, & quisque Palatinus suorum provincialium nomina in tabulas referret. Quod, æquè ut & alia instituta patriæ, aut penitus negligitur, aut certe neglectim peragitur, pœna in delinquentes valdè levi assignata. Sic pedestris quoque militia

Au-

Augusti Regis invento , tam ex urbana , quàm è pagana plebe delecta ferè jam evanuit , & vix aliquot centena tantum numerantur , eaque nullius frugi , qui quindecim millia superare debuerant. Reliqui omnes , avaritia præfectorum , censum exsolvere jussi , & rusticanis laboribus adscripti , cingulum militarem deposuerunt. Stipendiis nihilominus conscriptos , egregiè sese in bellis gessisse vidimus , & famem , sitim , æstum , frigus , laboresque castrenses , multo fortiori animo pertulisse observavimus , quam aut Hungari , aut Germani , qui aërem nostrum pati non possunt , &

vel diffugiunt , vel moriuntur. Quod si Ordines regni , vellent seriò curam rei bellicæ inire , possent absque omni dubio ducenta & amplius , præstantissimorum peditum , è pagis & oppidis deligere , quibus vel maximo hosti patriæ possent facillimè resistere. Experimentum habemus in Cofachis Zaporosensibus , qui omnes rustici sunt , è pagis atq; oppidis nostris collecti , & nulla literatura præditi ; nihilominus tamen in castris suis veterum Romanorum disciplinam habent , fortitudi- neque bellica, & rei militaris peritia , nulli in mundo nationi cedunt. Quibus si è to-
to

to regno dilecta juvenus
adjungeretur, & sub præfe-
ctis atque Chiliarchis no-
bilibus, in arte militari exer-
ceretur, nullus penitus in or-
be Christiano Monarcha,
pares Regi Poloniæ vires in
suo regno haberet. De com-
meatu verò non est dubitan-
dum, quin tantam in bellis
multitudinem Rex Poloniæ
alere possit, cum sit cuique
manifestum, Regnum Polo-
niæ posse alia duo similia re-
gna, prout ipsu est, non mo-
do frugibus, sed & carnibus,
& alio companatico susten-
tare. Nihilominus nos Po-
loni, in qualibet expeditione
bellica fame laboramus, at-
que sæpissime res jamjam ad

finem perductas, propter
commeatum penuriam, tur-
piter deserimus. Quod to-
tum procedit ex socordia
præfectorum belli, aut poti-
us Reipub. Ordinum, qui
dum aliquorsum bellum edi-
cunt, nusquam in partibus
illis de commeatu provident,
sed quod cuique militi fors
offert, id rapit in transitu; &
postea sese cum equis & fa-
mulis in castris sustentat. Fa-
me vero oborta, aut morbis
passim omnes intereunt, aut
nolunt obedire Ducibus suis,
& dilabuntur. Quod si vero
Respub. primum ibi de com-
meatu provideret, quo exer-
citus mittere vellet, &
commeatus ille, ob abun-
dan-

dantiam rerum omnium, parvo certe constaret, & expeditionem propositam facile ad finem optatum deduceret. Jam autem quo ad pecuniam, parata illa in ærario nusquam reperitur, sed tum demum, cum bellum per Comitia edicitur, provincialibus imponitur, vectigaliaque diversa bello finiendo sufficientia statuuntur. Sed & hæc ipsa, vel tarde conferuntur, vel non ex integro in ærarium inferuntur, potior pars privatorum cupiditati cedit. Quæ si paulo ordinatius colligerentur, atque etiam tum, cum bellum nobis nullum est, moderate imponerentur, & asseryaren-

tur in promptuariis: profectò & exercitus nostros celerius in hostes educeremus, & militem ipsum obsequentiorum in bellis haberemus: quidam avaritia gubernantium stipendia sibi retineri vident, facile in perniciem patriæ conjurant, quod jam sæpissime sumus experti. Hoc tamen vel maxime Regem Poloniæ in bellis juvat, quod Proceres Regni, & quique nobiles ditiores, soleant integras equitum cohortes & alas, sumptu suo proprio in castra adducere, vel solius patriæ amore. Pauperiores verò, plures una collecti, ducem sibi virum aliquem strenuum eligunt, & ultrò si-

ne stipendiis, belli imperatorem sequuntur, ob id ipsum voluntarii appellati. Quod ipsum & Cosachi Zaporosenses faciunt; interdum ad quadraginta millia pugnatorum collecti. Quoad arma autem. Hæc quisque sibi privatus curat e Germania, aut aliqua aliagente vicina portari: quia Rex aut Respub. nullum armamentarium publicum habet. Sunt tamen aliquot in locis repositoria tormentorum majorum, nuperrime à Serenissimo Rege Vladislao I V. instituta, sed plura multo & ordinatiora civitates habent: itemque nobiles nonnulli & Proceres

Re-

Regni. Qui , cum bellum edicitur , & ipsi amore patriæ in bellum eunt , & tormenta secum majora , adhibitis omnibus necessariis conducunt. Rex autem quum nullas munitiones magnas habeat , quas armis providere deberet , quocunque expeditionem sumit , habet facile armorum sufficientiam , aut à civitatibus ditioribus , aut e suis armamentariis , quæ sparsim pluribus in locis parva ab antiquo sunt ditata. Cumque & Polonia ipsa non sit metallorum indiga , & Germania , quæ illis maxime abundat , statim in vicinia sit posita , non difficulter paratur, quod belli

belli exigentia postulat, magistris artis fusoriæ in regno existentibus. Quantum denique ad munitiones & fortalicia; candidè fatendum est illa omnino in Polonia nulla existere, præter aliquot castella privatorum: idque sparsim per provincias & regnum, ut est Zamoscium, Lancutum, Zbarasium, Ne-suizia, Lachovicia, Medirecia, Dúbna, aliæque minutiones populationes. Cæterùm tamen facile potuissent excitari plures, si Resp. in id operam suam intendisset, siquidem & lapidis & calcis, & ferramentorum atque lignorum copia ubique maxima in Polonia reperitur. Quum

autem non simus cupidi aliena invadendi, nostra facile vel pectoribus nostris tueri possumus; prout & haftenus tutati sumus, aperto potius Marte cum hoste decertando, quam vel stratagematis utendo, vel propugnaculis sese includendo. Sic Germanos sæpius patriam nostram invadere conantes, pectoribus nostris repulimus. Sic Turcam cum tota sua potentia venientem rejecimus. Moschum non tantum retudimus, sed totum etiam ejus imperium multoties pervastavimus. Scythas frequentius Russiam incurrentes, notabiliter castigavimus. Valachiam, Moldaviam & Besfara-

farabiam etiam privati multoties depopulati sunt, & Principes illis pro suo arbitrio imposuerunt. Restat solummodo Suecus, quem & olim & nuper acie quidem semper devicimus, eicere provincia omnino non potuimus: partim quod sordida quadam, ad expugnandas munitas urbes non sumus apti: partim quod hæreticis illi passim faventibus, domesticos proditores evitare nequeamus: partim quod provinciis illis sacrorum virorum possessioni semel dicatis, non sit prosperum penitus, profanos homines iterum frui: partim etiam, quod exardescente

vitio sæculi, hominum cupiditate, minus publicis rebus modo sumus intenti, quisque nostrum privato commodo studet: ex quo procerum assiduæ discordiæ, nobilium inobediencia, aulæ suspiciones, Principis contemptus, rerum neglectus passim. Partim denique, quod Numinis iræ difficile nos sit contravenire, quæ ob tot scelera publica in patria nostra impunita, hoc, quem minimi semper faciebamus hoste nos punit, & quasi publica hac castigatione, ad resipiscentiam benigne impellit. Sed

O mucro Domini, quo-
usque non requiesces? ingre-
dere

dere in vaginam tuam, refrigerare, & file.

Cogita super nos cogitationes pacis, & non afflictionis, ut des nobis finem & patientiam, & invocabimus te, & vivemus.

F I N I S.

G. F.

a

A

A

A A

A A

A A A

R R R

R R R

a a a

a a a

A A A

32.

41623